

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

PIENRYHMÄTOIMINNAN KEHITTÄMINEN PÄIVÄKODISSA

TEKIJÄ: Tiina Väisänen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma	
Työn tekijä Tiina Väisänen	
Työn nimi Pienryhmätoiminnan kehittäminen päiväkodissa	
Päiväys	7.5.2017
Sivumäärä/Liitteet	52/1
Ohjaaja(t) Sinikka Tuomikorpi	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella päiväkotien pienryhmätoimintaa ja sen kehittämistä osaksi vakiintunutta toimintatapaa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa pienryhmätoiminnan hyödyistä ja merkityksellisyydestä muun muassa lapsen kasvun ja kehityksen tukijana.</p> <p>Siirtyminen päivähoitosta varhaiskasvatukseen on tapahtunut vaiheittain vuodesta 2013 alkaen, jolloin päivähoiton hallinto ja ohjaus siirtyivät sosiaali- ja terveysministeriöstä opetushallitukselle. Laki lasten päivähoitosta tuli ajantasaistaa ja lainsäädäntöuudistuksen ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8.2015. Samalla lain nimi muuttui varhaiskasvatuslaiksi.</p> <p>Uudistetussa varhaiskasvatuslaissa ja asetuksessa lasten päivähoitosta säädetään lapsiryhmien enimmäiskoosta. Uudistuksen jälkeen lapsiryhmän koko voi kasvaa, sillä yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä saa olla enintään kahdeksan lasta yhtä hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä kohtaan. Ennen uudistusta yli 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä sai olla yhtä varhaiskasvattajaa kohden enintään seitsemän lasta.</p> <p>Kasvaneet ryhmäkoot nähdään ongelmallisina muun muassa lapsen yksilöllisyyden ja osallisuuden tukemisen sekä lasten ja päiväkodin henkilöstön jaksamisen kannalta. Suurten lapsiryhmien vuoksi päiväkodit ovat alkaneet etsiä uusia toimintatapoja vastaamaan niin varhaiskasvatuslain kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden toteutumista.</p> <p>Pienryhmätoimintaan perustuvaa varhaiskasvatusta on pidetty yhtenä ratkaisuna välttää samanaikaisesti lapsiryhmissä olevien lasten määrän kasvamista liian suureksi. Pienryhmätoiminnan järjestämisestä ei ole säädetty varhaiskasvatuksen asiakirjoissa, vaan varhaiskasvattajilla on valta päättää, miten sitä toteuttavat. Pienryhmätoiminta poikkeaa aiemmasta tavasta jakaa lapsiryhmä pienempiin ryhmiin siten, että pienryhmätoimintaan kuuluu olennaisena osana suunnitelmallisuus.</p> <p>Pienryhmätoiminnasta on olemassa vähän tutkimustietoa ja pedagogisen toiminnan käsitteenä se on alkanut vakiintua vasta 2000-luvulla. Pienryhmien muodostamisessa tulee ottaa huomioon muun muassa varhaiskasvatuslain tavoitteiden toteutuminen ja ryhmien tarkoituksenmukaisuus. Esimerkiksi pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa jakamalla lapsia ikätason tai tuen tarpeen mukaisiin ryhmiin.</p> <p>Pienryhmätoiminnan toteutuminen edellyttää varhaiskasvattajilta tarkkaa suunnitelmallisuutta ja sitoutumista uuteen toimintatapaan. Varhaiskasvatusta koskevien tutkimusten ja varhaiskasvattajien kokemustiedon mukaan pienryhmätoiminta tukee lapsen kehitystä ja oppimista niin sosiaalisten kuin kognitiivisten taitojen osalta.</p>	
Avainsanat	
pienryhmät, päiväkodit, varhaiskasvatus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Management and Development Education programme for Healthcare professionals			
Author Tiina Väisänen			
Title of Thesis Development of small group activities in day care centers			
Date	7.5.2017	Pages/Appendices	52/1
Supervisor(s) Sinikka Tuomikorpi			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis is to examine the small group activity of day-care centers and their development into a well-established way of working. The aim of the thesis is to provide information on the benefits and relevance of small group activities, such as child growth and development.</p> <p>The transition from daycare to early childhood education has been progressively since 2013, when day care management and control moved from the Ministry of Social Affairs and Health to the National Board of Education. The Act on Child Day Care was updated and the first phase of the legislative reform entered into force on 1st of August 2015. At the same time, the name of the law became an early childhood education law.</p> <p>The revised Early Childhood Education Act and the Decree on Child Day Care provide for the maximum size of children's groups. After the reform, the size of the children's group may increase as a group of children over the age of 3 can have up to eight children in one of the care and education positions. Prior to the reform, there was a maximum of seven children per day in the day care center for children over 3 years of age.</p> <p>Increased group size is seen as problematic, for example, in terms of individuality and inclusion of the child as well as child and day care staff. Due to large groups of children, day-care centers have begun to look for new ways of working to meet the objectives of the Early Childhood Education Act as well as the early childhood education plan.</p> <p>Early childhood education based on small group activities has been considered as one solution to avoid over-raising children in children's groups at the same time. The organization of small group activities is not provided in the documents of early childhood education, but the early educators have the power to decide how to implement them. The small group activity differs from the previous way of dividing the group of children into smaller groups so that small group activities form an integral part of the plan.</p> <p>There is little research in the small group activity and the concept of pedagogical activity has only begun to stabilize in the 21st century. The formation of small groups should take into account the realization of the objectives of the Early Childhood Education Act and the appropriateness of the groups. For example, small group activities can be carried out by dividing children into age groups or groups of support needs.</p> <p>The realization of small group activities requires early educators to have accurate planning and commitment to a new approach. According to early childhood education studies and early childhood education, small group activities support the development and learning of children in both social and cognitive skills.</p>			
Keywords			
small groups, day care centers, early childhood education			

ESIPUHE

Appreciate those who don't give up on you.

Kuopiossa 7.5.2017

Tiina Väisänen

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	7
2	PÄIVÄKOTITOIMINTA SUOMESSA JA POHJOISMAISSA	9
2.1	Varhaiskasvatuspalvelut Suomessa ja Pohjoismaissa	9
2.2	Varhaiskasvatukseen liittyvä säännöstö Suomessa	11
2.3	Varhaiskasvatukseen liittyvä säännöstö Pohjoismaissa	13
3	VARHAISKASVATUSLAIN MUKAINEN RYHMÄJAKO PÄIVÄKODISSA	15
4	PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA	17
4.1	Pienryhmän määrittelyä	17
4.2	Pienryhmätoiminta lapsen kehityksen tukijana	17
4.3	Pienryhmätoiminnan pedagogiikka, edellytykset, tavoitteet ja toteuttaminen	19
4.4	Pienryhmien ryhmäkoko ja muodostaminen	21
4.5	Pienryhmätoiminnan hyödyt ja haasteet	24
5	PIENRYHMÄTOIMINNAN KEHITTÄMISVAIHEET	26
5.1	Kehittämisen menetelmät	26
5.2	Kehittävän työntutkimuksen etenemisvaiheet	26
5.2.1	Nykyisen toimintatavan kuvaaminen	27
5.2.2	Toiminnan kehityshistorian ja nykyisten ristiriitojen analyysi	27
5.2.3	Uuden toimintatavan suunnittelu	28
5.2.4	Uuden toimintatavan käyttöönotto	28
5.2.5	Uuden toimintatavan arviointi	28
6	PIENRYHMÄTOIMINTA	29
6.1	Pienryhmätoiminnan aloittaminen	29
6.2	Malli pienryhmätoiminnasta päiväkodissa	30
6.2.1	Pysyvät pienryhmät	30
6.2.2	Pienryhmän koko	30
7	POHDINTA	32
	LÄHTEET	34

LIITE 1 PIENRYHMÄTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN PÄIVÄKODISSA.....	38
SISÄLTÖ	39
1 MITÄ ON PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA?.....	40
2 PIENRYHMÄTOIMINNAN HYÖDYT.....	42
3 PIENRYHMIEN MUODOSTAMINEN	45
3.1 Pienryhmien ryhmäkoko	45
3.2 Pienryhmien ryhmäjako	46
4 PIENRYHMÄTOIMINNAN ALOITTAMINEN	48
5 PIENRYHMISSÄ TOIMIMINEN – ARJEN VINKIT	50
LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Lasten päivähoiton lainsäädännön valmistelu, hallinto ja ohjaus siirtyi sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön 1.1.2013. Päivähoito ei enää ole osa sosiaalihuoltolaissa todettua sosiaalipalvelua vaan päivähoito on osa kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Päivähoitoa koskevan lainsäädäntöuudistuksen ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8.2015. Lasten päivähoidosta annetun lain nimi muuttui samalla varhaiskasvatuslaiksi. Varhaiskasvatus korvaa näin myös käytännössä vanhan käsitteen päivähoito. (Helin ja Kola-Torvinen 2017.)

Varhaiskasvatuksen asiantuntijaviraston tehtävät siirtyivät Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta Opetushallitukselle. Opetushallitus on ennestään vastannut esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen, aikuiskoulutuksen sekä taiteen perusopetuksen kehittamisestä. Näin varhaiskasvatus siirtyi luontevaksi osaksi lapsen elinikäisen kasvun ja oppimisen polkua. (Helin ja Kola-Torvinen 2017.)

Varhaiskasvatuslain tultua voimaan elokuussa 2015 aloitettiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden valmistelu. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista tulee ensimmäistä kertaa kansallinen normi, joka ohjaa varhaiskasvatuksen toteuttamista päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja muussa varhaiskasvatuksessa. Paikalliset suunnitelmat valmistellaan siten, että ne voidaan ottaa käyttöön 1.8.2017. Uusissa perusteissa konkretisoidut laissa varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa, ja laki velvoittaa laatimaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle oman varhaiskasvatussuunnitelman. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan lapsen osallisuutta ja lapsilähtöistä toimintaa, joka tukee lasten luontaista aktiivisuutta ja halua oppia asioita. Perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin systemaattista arviointia ja kehittämistä. (Opetushallitus 2016.)

Uudistetussa varhaiskasvatuslaissa ja asetuksessa lasten päivähoitossa säädetään ensimmäisen kerran lapsiryhmien enimmäiskoosta. Yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. Asetuksessa (6§) määritellään esimerkiksi, että yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä saa olla enintään kahdeksan lasta yhtä hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä kohtaan. Ennen uudistusta yli 3-vuotiaiden ryhmässä yhtä varhaiskasvattajaa kohden sai olla enintään seitsemän lasta. Mitä enemmän lapsia on ryhmässä, sitä vaikeampaa on toteuttaa varhaiskasvatukselle asetettuja tavoitteita. Kasvaneet ryhmäkoot nähdään ongelmallisina muun muassa lapsen yksilöllisyyden ja osallisuuden tukemisen kannalta. (Varhaiskasvatuslaki 2015, 5a§; Asetus lasten päivähoitosta 2015, 6§)

Myös varhaiskasvatuspalveluiden laadusta keskusteltaessa esiin nousee lasten ja henkilöstön määrää koskeva sääntely. Laadun rakennetekijöissä on kyse muun muassa lapsiryhmän koosta ja koostumuksesta, henkilökunnan koulutustasosta, ihmissuhteiden pysyvyydestä ja fyysisestä

ympäristöstä. Paikoitellen lapsiryhmät ovat kasvaneet liian suuriksi. Päiväkotien ryhmäkokojen kasvattaminen aiemmasta on herättänyt paljon keskustelua niin valtakunnan mediassa kuin varhaiskasvatuksen henkilöstön keskuudessa. Muiden muassa psykologian professori Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan ylisuuret päiväkotiryhmät vaarantavat lapsen kehityksen lisäämällä lasten aggressioita ja levottomuutta. Keltikangas-Järvisen mielestä ihanteellinen ryhmäkoko on alle kuusi lasta. (Ylisuuret päiväkotiryhmät vaarantavat lapsen kehityksen)

Pienryhmätoimintaan perustuvaa varhaiskasvatusta on pidetty yhtenä ratkaisuna välttää samanaikaisesti lapsiryhmissä olevien lasten määrän kasvamista liian suureksi. Pienryhmätoiminnan etuna nähdään muun muassa se, että pienryhmässä lapsi tulee näkyväksi yksilönä. Toiminnan havainnointi ja suunnitelmallisuus toteutuvat paremmin pienryhmässä kuin suuressa ryhmässä. (Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia 2009, 34, 39.)

Päiväkotien pienryhmätoiminnan käytäntöjä ei ole valtakunnallisesti linjattu vaan lapsiryhmien muodostamisen peruslähtökohtana on lapsen oikeuksien ja lapsen edun toteutuminen. Lapsiryhmien muodostamisessa on huomioitava lasten ikä ja kehitykselliset tarpeet sekä käytettävissä olevat tilat. (Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia 2009, 39.) Pienryhmätoimintaa pidetään myönteisenä toimintatapana, sillä sen katsotaan lisäävän esimerkiksi lasten osallisuutta ja lapsilähtöistä toimintaa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella pienryhmätoimintaa ja sen kehittämistä. Tarkoituksena on luoda päiväkotiin malli pienryhmätoiminnan kehittämistä ja toteuttamisesta. Opinnäytetyössäni tuon esille, mitä hyötyjä ja haasteita päiväkodin pienryhmätoimintaan liittyy sekä millaiset pienryhmätoiminnan kehittämisvaiheet ovat. Käsittelen opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehysessä varhaiskasvatuspalveluita ja siihen liittyvää säännöstöä Suomessa ja Pohjoismaissa sekä päiväkodin pienryhmätoimintaa. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa pienryhmätoiminnan käyttämisestä päiväkodissa. Tavoitteena on saada päiväkodissa työskentelevät varhaiskasvattajat huomaamaan pienryhmätoiminnan merkityksellisyys lapsen kasvun ja kehityksen tukijana.

2 PÄIVÄKOTITOIMINTA SUOMESSA JA POHJOISMAISSA

2.1 Varhaiskasvatuspalvelut Suomessa ja Pohjoismaissa

Suomalainen varhaiskasvatus määritellään varhaiskasvatuslaissa, varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä valtioneuvoston varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa seuraavasti: "Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa". (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 9; Varhaiskasvatuslaki 1§; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14.)

Lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvät kysymykset ovat aina nostattaneet kiistoja ja poliittisia vastakkainasetteluja. Esimerkiksi Suomessa on ollut viime aikoina esillä keskustelu liittyen siihen, mikä on paras paikka pienelle lapselle: koti vai päivähoito? (Anttonen ja Sointu 2006, 46.) Suomessa perheillä on mahdollisuus valita tällä hetkellä kolmesta vaihtoehdosta alle kouluikäisten lasten hoidon järjestämismuodoista. Perheet voivat hakea kunnan järjestämän päivähoitopaikan joko päiväkodista tai perhepäivähoidosta, perhe voi valita yksityisen päiväkodin tai hoitajan tai vanhemmat voivat hakea kotihoidon tukea alle kolme vuotiaan hoitoa varten muualla kuin päivähoitossa. (Alila, Eskelinen, Estola, Kahiluoto, Kinon, Pekuri, Polvinen, Laaksonen ja Lamberg 2014, 34.) Lasten päivähoitojärjestelmä on kuitenkin varhaiskasvatuksen keskeisin toteuttaja. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena esimerkiksi leikkitoimintana ja seurakuntien kerhotoimintana. Esiopetus on vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista tarjottavaa suunnitelmallista opetus- ja kasvatustyötä osana varhaiskasvatusta. Yhteiskunta järjestää ja valvoo varhaiskasvatusta. Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Kunta voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 9-10; Varhaiskasvatuslaki 4§, 11§; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14-15.)

Suomalainen perhepoliittinen linja edustaa pohjoismaista hyvinvointimallia. Sen tunnuspiirteitä ovat universalismi, julkisen vallan vastuu, tulonjaon tasoittaminen sekä tasa-arvoisuus. Universalismi tarkoittaa sitä, että palvelun saannin perustana on yksilön tarve ja riippuvuus hoivasta eli tavoitteena on taata kaikille yhtäläiset sosiaalipalvelut. Tämän vuoksi peruspalveluiden, kuten päivähoidon, järjestäminen on kunnan velvollisuus ja niiden rahoitus tapahtuu pääosin yhteiskunnan verovaroilla. (Lounassalo 2001, 237; Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 16.)

Varhaiskasvatuspalveluiden kehittäminen palvelemaan perheitä ei ole ollut suomalaisessa yhteiskunnassa mikään itsestäänselvyys, vaan kehitys nykyiseen muotoonsa on ollut pitkä prosessi. Suomen varhaiskasvatuspalveluiden historia alkaa 1800-luvun puolivälistä, jolloin Suomessa perustettiin ensimmäiset lasten seimet ja pikkulastenkoulut. Seimien toiminta oli puhtaasti hoidollista ja niiden tarkoituksena oli antaa työväestöön kuuluville äideille mahdollisuus päästä ansiotyöhön.

(Lounassalo 2001, 218-220.) Päivähoitojärjestelmää tarkastellaan nykyään mielellään keskeisenä perhepoliittisena sosiaalipalveluna, vaikka sen syntyminen ideologia on ollut vahvasti työvoima- ja sosiaalipoliittinen, myös lastensuojelullinen. (Alila ym. 2014, 8.) Historiallisesti päivähoitokysymys on liittynyt nimenomaan naisten yhteiskunnallisen aseman muutoksiin sekä päivähoiton sosiaaliseen tehtävään kotikasvatuksen tukimuotona. (Lounassalo 2001, 218, 224.)

Päivähoito toteutetaan yleisimmin päiväkodissa tai perhepäivähoitona. (Varhaiskasvatuslaki 15; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17.) Päiväkotien toiminta on ryhmämuotoista, jossa lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin huomioiden esimerkiksi lasten ikä tai tuen tarve. Pääsääntöisesti päivähoidossa aloittavat lapset ovat täyttäneet vuoden. Suomen varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta. Lastentarhanopettaja vastaa muun muassa lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä arvioinnista. Perhepäivähoitossa varhaiskasvatusta toteutetaan pienessä ryhmässä, jossa toiminnasta vastaa perhepäivähoitaja usein perhepäivähoiton johtajan tai ohjaajan avulla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17)

Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa on prosentuaalisesti vähiten lapsia varhaiskasvatuksessa. Vuonna 2012 1-6-vuotiaista lapsista päivähoiton piirissä oli noin 63%, kun taas Ruotsissa 1-5-vuotiaiden määrä oli 86,9%, Norjassa 1-5-vuotiaista noin 90% ja Tanskassa 3-5-vuotiaista 97,4%. (Alila ym. 2014, 38, 44, 46-47.) Nykyään Suomessa päivähoitossa olevien lasten osuus ja hoitosaoloaika ovat kasvaneet huomattavasti muutaman vuosikymmenen aikana. Hujalan ym. mukaan osa lapsista saattaa viettää monta tuhatta tuntia elämästään päivähoitossa, ja tämä tuntimääränä vastaa sitä aikaa, jonka lapsi viettää peruskoulun ala-asteella. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski ja Nivala 1998, 3.) Edellä mainituissa Pohjoismaissa varhaiskasvatuksen järjestäminen on ensisijaisesti kuntien vastuulla. Ruotsi poikkeaa muista maista siinä, että se tarjoaa 3-5-vuotiaille ilmaista varhaiskasvatusta 15 tuntia viikossa. Suomessa maksuton varhaiskasvatus on ollut laajasti julkisessa keskustelussa. Maksutonta varhaiskasvatusta tarjottaisiin neljä tuntia päivässä ensin 5-vuotiaille lapsille. Maksuttomuus puolittaisi nykyiset päivähoitomaksut, mutta todennäköisesti lisäisi päivähoitossa olevien lasten määrää huomattavasti. (Alila ym. 2014, 44; Kuntaliitto 2016.)

Varhaiskasvatusnäkökulma on Ruotsissa nykyisin vallitseva eikä julkista päivähoitoa pidetä enää sosiaalipalveluna vaan se on siirretty osaksi koulujärjestelmää. Myös Norjassa varhaiskasvatus siirrettiin lapsi- ja perheministeriöstä opetus- ja tiedeministeriön alaisuuteen vuonna 2005. Tanskassa päivähoiton hallinnollista vastuuta on muutettu usein viime vuosien aikana. Vuonna 2014 vastuuministeriönä on Lapsi-, tasa-arvo-, integraatio- ja sosiaaliministeriö. (Alila ym. 2014, 44-45, 47.) Suomessa päivähoiton lainsäädännön valmistelu, hallinto ja ohjaus siirtyi sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön vuoden 2013 alussa. Päivähoito ei Suomessa ole enää osa sosiaalihuoltolaissa todettua sosiaalipalvelua vaan se on osa kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. (Opetushallitus 2015.) Tästä muutoksesta huolimatta suomalainen päivähoitomalli edustaa niin sanottua educare-mallia, jossa yhdistyy lapsen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen liittyvä tarve eli EDUCation sekä päivähoitopalveluiden sosiaalinen tarve eli CAREgiving. Mallin vahvuusalueena pidetään sen kasvatuksellisen tehtävän ja sosiaalipalvelullisen tehtävän

yhteenliittymistä sekä laaja-alaista tietoa varhaiskasvatuksellisesta osaamisesta. Päivähoidon tavoitteena nähdään muun muassa lapsen kehitystason mukaisen toiminnan tarjoaminen, pedagogisen toiminnan vahvistaminen sekä huoltajan tukeminen lapsen kasvatustyössä. (Hujala ym. 1998, 4; Varhaiskasvatuslaki 2a§.)

2.2 Varhaiskasvatukseen liittyvä säännöstö Suomessa

Lasten päivähoitossa lainsäädäntö on edelleen keskeinen ohjauksen väline ja lainsäädännöllä määritellään toiminnan vähimmäisvaatimukset. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002, 13) Varhaiskasvatuksen lainsäädännöllinen viitekehys pitää sisällään Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen, perustuslain varhaiskasvatuksen kannalta olennaisin osin, varhaiskasvatuslain ja asetuksen lasten päivähoitosta, lastensuojelulain sekä soveltuvin osin sosiaalihuollon lainsäädännön. (Alila ym. 2014, 22.)

Suomi on sitoutunut noudattamaan tiettyjä kansainvälisiä sopimuksia, jotka on otettava huomioon varhaiskasvatuksen järjestämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 15). YK:n Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa turvaamaan lapsille oikeuden suojeluun ja huolenpitoon. Sopimuksen keskeisiä periaatteita ovat muun muassa syrjinnän kieltä ja lapsen etu, mikä on sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan otettava huomioon kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon ta lainsäädäntöelinten toimissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista)

Perustuslaki astui voimaan maaliskuussa vuonna 2000. Varhaiskasvatuksen kannalta perustuslaissa huomioitavia perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, oikeusturva ja perusoikeuksien turvaaminen. Perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslaissa mainitaan myös muun muassa se, että julkisen vallan on turvatta perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. (Suomen perustuslaki 6§, 11§)

Kun lasten päivähoito siirtyi vuoden 2013 alussa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoitavaksi, päivähoito irrotettiin sosiaalihuollon kokonaisuudesta ja liitettiin osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Sosiaalihuollon lainsäädäntöä lasten päivähoitoon ei ole enää tarpeen soveltaa, sillä uudessa varhaiskasvatuslaissa määritellään muun muassa palvelujen järjestämisestä. Varhaiskasvatuslakiin kirjatulla viittaussäännöksillä sosiaalihuollon lainsäädännöstä sovelletaan edelleen lakia asiakkaan asemasta (13a§) ja oikeuksista sekä yksityisistä sosiaalipalveluista (16§).

Keskeisimmät päivähoitoon toteuttamista koskevat säännökset ovat varhaiskasvatuslaissa ja asetuksessa lasten päivähoitosta. Suomessa on lakimuutoksen avulla pyritty ajantasaistamaan varhaiskasvatuksen käsitteistöä ja sisältöä. Vuonna 1973 säädetty laki lasten päivähoitosta nimettiin varhaiskasvatuslaiksi, joka astui voimaan 1.8.2015. Varhaiskasvatuslaki on yksi tärkeimmistä varhaiskasvatukseen liittyvistä laeista. Siinä säädetään muun muassa lapsen oikeudesta

varhaiskasvatukseen joko päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muussa varhaiskasvatuksessa (1§) sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista (2a§). (Varhaiskasvatustalaki 2015)

Lasten päivähoidosta annetussa asetuksessa määritellään muun muassa päivähoitoon liittyvien hakemusten käsittelystä (2§), lasten päivähoitopäivän pituudesta (4§) ja hoito- ja kasvatushenkilöstön ja lasten välisestä suhdeluvusta sekä henkilöstön kelpoisuusehdoista päiväkodissa (6§). Päiväkodissa tulee olla hoito- ja kasvatustehtävissä vähintään yksi henkilö, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa säädetty kelpoisuus. Esimerkiksi lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimuksena on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus tai sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005.)

Uudistuneen varhaiskasvatustalain myötä päivähoitoa koskevat omat suhdelukäännökset muuttuivat. Aiemmin yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä täytyi olla yksi aikuinen seitsemää lasta kohden, nyt lapsia saa olla yhtä varhaiskasvattajaa kohti kahdeksan. Näin esimerkiksi kolmella varhaiskasvattajalla voi olla ryhmässä yhteensä 24 lasta. Alle 3-vuotiaiden lasten kohdalla suhdelukua ei muutettu, vaan yhtä varhaiskasvattajaa kohti saa olla enintään neljä lasta. Jollei päiväkodissa ole erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevaa lasta varten erityistä avustajaa, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärässä.

Valtakunnan tasolla varhaiskasvatusta ohjataan lainsäädännön lisäksi valtakunnallisilla linjauksilla. Ne määrittelevät varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämisen painopisteitä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat ja tukevat varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistävät laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Perusteissa määrätään muun muassa varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä sisällöistä, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelma on kolmitasoinen kokonaisuus. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Niitä laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 asiakirja on normi eli sitä ei voi jättää noudattamatta. Paikallisissa suunnitelmissa voidaan tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta niissä ei voida sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8-9.)

Varhaiskasvatustalaki velvoittaa laatimaan jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä huoltajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdina tulee olla lapsen tarpeet ja etu, ja siihen kirjataan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista vastaa päiväkodissa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 10.)

2.3 Varhaiskasvatukseen liittyvä säännöstö Pohjoismaissa

Pohjoismaista myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa laki ohjaa varhaiskasvatuksen toteuttamista. Ruotsissa varhaiskasvatus kuuluu opetusministeriön alaisuuteen ja kokonaisuutta koskevat säännökset ovat koululaissa. Koululakia uudistettiin vuonna 2010. Ruotsissa valtaosa varhaiskasvatuksesta on kunnan järjestämää. Toimintaa ohjaa opetusministeriön alaisen viranomaisen laatimat asetuksena annettavat valtakunnalliset opetussuunnitelmat, jota on uudistettu lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Varhaiskasvatuksen laatua pyritään edistämään arviointiviraston toiminnalla. Laatua kehitetään muun muassa tekemällä säännöllistä valvontaa selvitysten avulla. Laatututkimuksissa selvitetään esimerkiksi henkilöstömitoitusta, koulutustaustaa ja lapsiryhmän kokoja. (Alila ym. 2014, 44-45.)

Ruotsissa varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto on 3,5-vuotinen alempi yliopistollinen tutkinto, ja vain kelpoisuuden omaava saa toimia opettajana. Vuonna 2012 henkilöstöstä yli puolella oli varhaiskasvatuksen opettajan koulutus. Varhaiskasvatuksen henkilöstömitoituksista tai ryhmäkoosta ei ole yksityiskohtaisia säännöksiä. Tilastojen mukaan henkilöstön ja lasten välinen suhdeluku oli vuonna 2012 5,3 ja ryhmän koko keskimäärin 16,9 lasta. Ryhmäkoko on siis huomattavasti pienempi kuin Suomessa. Suomi on Pohjoismaista ainoa, jossa kasvattaja/lapsi-suhdeluku määritellään tarkasti. (Alila ym. 2014, 45, 48.)

Norjassa varhaiskasvatusta on hallinnoinut opetus- ja tiedeministeriö vuodesta 2005 alkaen. Päivähoitosta säädetään laissa lastentarhoista, joka kattaa lastentarhatoiminnan ja perhepäivähoidon. Norjassa ei ole erillistä esiopetusta vaan lapset aloittavat koulun 6-vuotiaana. Suomen ja Ruotsin tavoin kunta vastaa toiminnasta ja huolehtii, että toiminta vastaa lain vaatimuksia. Norjassa kunta voi asettaa ehtoja esimerkiksi lasten määrän ja iän tai yksikön aukioloaikojen suhteen. Varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnallinen velvoittava suunnitelma lastentarhoille. (Alila ym. 2014, 45-46.)

Laissa on säännös henkilöstön kelpoisuuksista. Lastentarhalla on oltava lain mukaan sekä pedagoginen että hallinnollinen johto. Päivittäisestä toiminnasta vastaavan johtajan on oltava joko varhaiskasvatuksen opettaja tai hänellä on oltava muu korkeakoulututkinto, joka antaa lapsiin liittyvää ammatillista osaamista sekä pedagogista osaamista. Varhaiskasvatuksen opettajan on oltava pedagoginen johtaja. Henkilöstöstä vuonna 2012 36%:lla oli varhaiskasvatuksen koulutus, kun taas 45%:lla ei ole mitään lasten kasvatukseen tai hoitoon liittyvää koulutusta. Henkilöstömitoituksen osalta laissa on valtuutussäännös henkilöstöstä. Asetuksen mukaan yli 3-

vuotiaiden lasten osalta lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku on 14-18 lasta yhtä varhaiskasvatuksen opettajaa kohden, kun toiminta ylittää 6 tuntia. Lasten määrä opettajaa kohden voi olla suurempi toiminnan ollessa alle 6 tuntia päivässä. Alle 3-vuotiaiden lasten osalta suhdeluku on 7-9 lasta opettajaa kohden. Tilastojen mukaan lasten lukumäärä suhteessa henkilöstöön kasvaa ja sen vuoksi suhdeluvun säätämistä lakiin on ehdotettu. (Alila ym. 2014, 46.)

Kun Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa lapset aloittavat päivähoitossa keskimäärin vuoden ikäisinä tai vanhepina, Tanskassa päivähoito-oikeus koskee kaikkia lapsia noin 6,5 kuukauden ikäisestä alkaen. Tanskassa päivähoitosta sekä muun muassa kerhotoiminnasta säädetään vuonna 2011 uudistetussa päivähoitolaissa. Kansallisen opetussuunnitelman sijaan jokaisessa yksikössä on laadittava opetussuunnitelma erikseen 0-2-vuotiaiden ja 3 vuotta täyttäneiden osalta. Tanskan varhaiskasvatusjärjestelmä painottaa kielen kehityksen arvioimista, ja kunnanhallitus vastaa siitä, että 3-vuotiaiden lasten kielitaito arvioidaan lasten ollessa päivähoitossa. Laki ei säädi henkilöstön kelpoisuuksista, rakenteesta tai mitoituksista päiväkodissa vaan kunnilla on omia ohjeistuksia henkilöstömäärästä ja ryhmän koosta. Päiväkodissa työskentelevällä voi olla pedagoginen koulutus, ja vuonna 2012 lähes 60% henkilöstöstä oli pedagogisesti koulututettua. (Alila ym. 2014, 47.)

3 VARHAISKASVATUSLAIN MUKAINEN RYHMÄJAKO PÄIVÄKODISSA

Pennington (2005) määrittelee ryhmän olevan jonkinlainen joukko ihmisiä. Ryhmässä yksilöt ovat vuorovaikutuksessa ja suhteessa toisiinsa monin tavoin, usein kasvokkain. Ryhmiä on erilaisia sekä kooltaan että laadultaan. Penningtonin mukaan ryhmä voi olla aggregaatti, jolloin ihmisjoukkoa yhdistää hetkellisesti jokin, tai ryhmä voi olla psykologinen ryhmä, joka koostuu ihmisistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ryhmiä voi olla myös virallisia tai epävirallisia riippuen siitä, onko ryhmä jonkin organisaation muodostama. (Pennington 2005, 8-10, 49.) Tässä opinnäytetyössä käytän esimerkkinä tavallisinta ryhmäjakomallia, jossa lapsiryhmässä työskentelee kolme varhaiskasvattajaa ja lapsiryhmän koko on 24 lasta.

Lonka (2016) kirjoittaa, että käytännöt lapsiryhmäjaosta vaihtelevat päiväkotien välillä paljon. (Lonka 2016, 8-9). Suomessa tyypillinen tapa on ilmaista ryhmän koko lasten ja aikuisten suhdelukuna. (Kuvio 1) Uudistetun päivähoitoasetuksen mukaan yksi työntekijä voi olla vastuussa enintään neljästä alle 3-vuotiaasta lapsesta ja kahdeksasta yli 3-vuotiaasta lapsesta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yli 3-vuotiaiden lapsiryhmässä kolmella työntekijällä voi olla 24 lasta. Ryhmän koko on pienempi, jos lapsiryhmässä on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ilman henkilökohtaista avustajaa.

Lapsen ikä	Aikuinen-lapsi - suhdeluku	Lapsiryhmän maksimikoko
0-3 vuotta	1 : 4	12
3-6 vuotta	1 : 8	24

Kuvio 1. Kasvattaja-lapsi suhdeluku ja lapsiryhmän maksimikoko (muokattu Lonka 2016, 8)

Varhaiskasvatuslakia päivitettäessä Sivistysvaliokunta toi esille mietinnössään (29/2014), että varhaiskasvatuksen ryhmäkokoja ei kasvateta vaan suhdelukuihin perustuvat lapsimäärät pysyisivät voimassa. Ryhmäkokoäänöksellä haluttiin estää lapsen altistumista melulle, stressille, väsymykselle ja suurelle määrälle vuorovaikutussuhteita. Suuressa lapsiryhmässä ei myöskään lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen toteudu samoin kuin pienemmissä ryhmissä. (Sivistysvaliokunta 2015.)

Penningtonin (2005, 79) mukaan ryhmäkoon kasvaessa yksilön yrittäminen yleensä vähenee eli ryhmän koolla on vaikutusta yksilöiden välisen vuorovaikutuksen onnistumisessa. Savolaisen (2013) mukaan nykypäivänä lapset joutuvat sopeutumaan suuriin lapsiryhmiin, sillä lasten määrän lisääntyessä kasvatushenkilökuntaa ei ole lisätty. Vuonna 2011 tehtyjen kyselytutkimusten mukaan lasten ja aikuisten välinen suhdeluku ylittyy useissa päiväkodeissa. Päivähoitoasetuksessa nykyisellään säädetyn suhdeluvun mukaan esimerkiksi yli kolmevuotiaiden lasten ryhmäkoon pitäisi olla 24 lasta, mikäli ryhmässä työskentelee kolme varhaiskasvattajaa. Kyselyyn vastanneiden

mukaan lapsiryhmien koot ovat vaihdelleet ja ylittäneet reilusti säädetyt suhdeluvut. (Savolainen 2013, 9-10.)

Raittilan (2013, 88-89) mukaan ryhmäkoot vaihtelevat huomattavasti eri päiväkotien välillä. Varhaiskasvattajien enimmäismäärä on kuitenkin määritelty kolmeen (Varhaiskasvatuslaki 5a§), joten päiväkotien enimmäisryhmäkoko voi satunnaisesti ylittyä. Tästäkin syystä pienryhmätoiminta toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lisääntynyt.

4 PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA

4.1 Pienryhmän määrittelyä

Pienryhmäksi kutsutaan muutaman lapsen pienryhmää, jotka on jaettu suuremmasta lapsiryhmästä henkilökunnan parhaaksi katsomallaan tavalla. (Heikka, Hujala, Turja ja Fonsén 2011, 55.) Pienryhmätoiminta on systemaattinen ja suunniteltu keino toteuttaa lapsiryhmän toimintaa päiväkodissa. (Raittila 2013, 74). Niin Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa päiväkodeissa on perinteisesti ohjattu suuryhmiä, jolloin kaikki ryhmän lapset ovat tehneet samaa asiaa yhtä aikaa. Suuryhmäajattelu ei vastaa yhteisöllisen kasvatuksen haasteisiin. Pienryhmätoiminta puolestaan on yhteisöllisyyteen liittyvä pedagoginen valinta, jossa pidetään tärkeänä vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksessä. Muiden muassa Savolainen (2013) ja Raittila (2013) kirjoittavat, että päiväkodeissa on aina jaettu lapsia pienempiin ryhmiin eri toimintojen aikana, mutta vasta 2000-luvulta lähtien pienryhmätoiminnan käsitteen käyttö on alkanut vakiintua. Pienryhmätoiminnalle ei ole varsinaista yleistä määritelmää, vaikka käsitteestä arkikielessä paljon puhutaankin. Pienryhmätoimintaan kuuluu olennaisesti suunnitelmallisuus, ja se erottaa sen aiemmasta tavasta jakaa lapsia pienempiin ryhmiin. (Opas 2013, 158; Raittila 2013, 74; Savolainen 2013, 5, 16.)

Savolaisen (2013) mukaan pienryhmätoiminnan järjestämisestä ei säädetä päivähoitoa koskevissa asiakirjoissa, vaan varhaiskasvattajilla on valta päättää, miten sitä toteuttavat. (Savolainen 2013, 6). Varhaiskasvatuslaissa (5a§) todetaan ainoastaan, että ryhmien muodostamisessa tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuslain tavoitteiden toteutuminen sekä enimmäiskokoon liittyvät säännökset, ja samoin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), että ryhmiä voidaan muodostaa eri tavoin huomioiden muun muassa lapsen ikä ja tuen tarve (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17). Pienryhmätoiminnan toteuttamisesta on siis lähinnä olemassa kokemustietoa (Savolainen 2013, 6), mutta esimerkiksi Kangas (2013, 3) kirjoittaa, että pienryhmätoiminnan uskotaan vahvasti lisäävän esimerkiksi lasten osallisuutta ja kuulemistä. Vaikka pienryhmätoiminnasta on enimmäkseen positiivisia kokemuksia, pienryhmien vakiintuminen yleiseksi toimintatavaksi päiväkodeissa tapahtuu hyvin hitaasti. (Opas 2013, 158).

Pienryhmätoimintaa määriteltäessä viitataan usein varhaiskasvatuksen laatuun. Lonka (2016) kirjoittaa, että varhaiskasvatuksen laatu ja ryhmäkokoo ovat olleet esillä niin lasten vanhempien kuin päättäjien julkisessa keskustelussa. Pienryhmätoiminta ja enimmäisryhmäkoko määrittely nähdään ratkaisuna ryhmäkokojen pienentämiseen. Pienemmät lapsiryhmät mahdollistavat lapsen kehityksen tukemisen, aikuisen läsnäolon ja turvallisemman ympäristön. (Lonka 2016, 9-10.) Kalliala (2008, 267-268) huomauttaa, että varhaiskasvatuksen laatu voi olla korkea myös suuremmissa lapsiryhmissä. Pienempi ryhmäkokoo ei suoraan takaa laadukkaampaa varhaiskasvatusta, vaan laatu riippuu päiväkotityöntekijöiden osaamisen ja motivaation tasosta.

4.2 Pienryhmätoiminta lapsen kehityksen tukijana

Pienryhmien suosio päiväkodeissa on lisääntynyt, sillä pienryhmätoiminta oletettavasti kehittää ja parantaa päiväkotien toimintaa. Pienryhmätoiminnan katsotaan vaikuttavan positiivisesti niin lasten

kuin aikuisten hyvinvointiin. Pienryhmätoiminnan nähdään muun muassa vastaavan paremmin työmenetelmien kehittämiseen sekä lapsilähtöisempään toimintatapaan. Lasten kehityksellisten vaikeuksien, kuten kielen, tarkkaavaisuuden ja sosiaalisten taitojen alueella pienryhmätoiminnan uskotaan vastaavan haasteisiin paremmin. (Kangas 2013, 7.)

Useiden pienryhmiä koskevien tutkimusten mukaan työntekijöiden mahdollisuudet havainnoida lapsia ovat hyvät pienryhmätoiminnan aikana. Ympäristö on rauhallisempi ja turvallisempi. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa esimerkiksi lasten oppimistyyleistä sekä siitä, kuinka lapset toimivat toisten lasten seurassa. Työntekijöiden tietoisuus lasten tavoista ajatella ja toimia auttaa hyödyntämään tehtyjä havaintoja toiminnan suunnittelussa. Toisekseen suureen ryhmään verrattuna lasten yksilöllisyys tulee paremmin esille. Lapset saavat enemmän aikaa ja tilaa omien ajatusten esittämiseen, jolloin he voivat myös perustella omia näkökulmiaan. Pienryhmässä lapsi saa yksilöllistä huomiota ja hänen kehityksensä tukeminen on aikuiselle helpompaa. (Kangas 2013, 7; Raittila 2013, 89.)

Muiden muassa Wasik (2008, 516-519) toteaa, että pienryhmissä lapsella on enemmän mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun, ja siten pienryhmätoiminta vaikuttaa myönteisesti lapsen kielenkehitykseen ja itsetuntoon. Mitä pienempi ryhmä, sitä paremmat mahdollisuudet lapsella on olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, ja aikuisella mahdollisuus kuulla lasta. Pienemmässä ryhmässä aikuisella on mahdollisuus kannustaa lasta enemmän ja jokaisella lapsella on enemmän aikaa puhua. Näin pienryhmissä voidaan varmistaa jokaisen tasavertainen jäsenyys ryhmässä. Mikkola ja Nivalainen (2010, 33) kirjoittavat, että päivähoitopäivään liittyy paljon vuorovaikutusta ja aikuisen empatiakyky on vaarassa jatkuvasti suurien lapsiryhmien kanssa toimimisessa. Pienryhmätoiminta mahdollistaa laadukasta vuorovaikutusta, vaikka lapsen on opittava toimimaan myös isommissa ryhmissä. Pienryhmän tavoitteena on tukea pienen lapsen kasvua ja antaa paremmat mahdollisuudet toimia myöhemmin isossa ryhmässä, kun esimerkiksi vuorovaikutustaitoja on opittu turvallisesti.

Kolmannen pienryhmiä puoltavan näkökulman mukaan pienryhmätoiminta nähdään tärkeänä huolenpidon ja sosiaalisuuden edistämisessä. Suureen ryhmään verrattuna lapset pystyvät tutustumaan toisiinsa perusteellisemmin ja nopeammin. Penningtonin (2005) mukaan yksilöt ovat pienryhmissä minätietoisempia ja erottivat herkästi toisistaan sopivan ja sopimattoman käytöksen. Ryhmäkoon kasvaessa myös me-henki laskee. (Pennington 2005, 80.)

Pienryhmätoiminnan uskotaan edistävän rakentavaa ristiriitojen ratkaisemista. Ristiriitoja voi syntyä mielipide-eroista tai kahden henkilön välisistä kiistoista, mutta myönteinen puoli ristiriidoissa on se, että ihmiset tulevat tietoisiksi ryhmässä vaikuttavista erilaisista mielipiteistä. Yksilöiden väliset ristiriidat ovat pienryhmissä yleisiä, ja joissain tilanteissa niitä voidaan pitää jopa toivottavina. (Pennington 2005, 103-104, 107-108.)

4.3 Pienryhmätoiminnan pedagogiikka, edellytykset, tavoitteet ja toteuttaminen

Varhaiskasvatustalouden uudistumisen myötä kasvaneet ryhmäkoot ovat synnyttäneet haasteita järjestää päiväkotien toimintaa vastaamaan niin lain kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteita. Päivähoidossa painottuu vaatimus pedagogisesta osaamisesta, joka koostuu hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Päiväkodeilla on yleisesti paljon valinnan vapautta siinä, miten yksikössä toteutetaan varhaiskasvatusta. Päiväkotien työntekijöiden huolena on muun muassa se, että alle kouluikäisillä lapsilla ei ole riittävästi taitoja toimia suuressa ryhmässä. Suurissa ryhmissä myös lasten yksilöllisyys kärsii ja työntekijöiden jaksaminen on heikompaa. Pienryhmätoiminnan on havaittu olevan keino työskennellä suurien ja haastavien lapsiryhmien kanssa. (Kangas 2013, 5; Tynjälä 2013, 19; Lonka 2016, 6, 15.)

Arviointi kuuluu olennaisesti laadukkaaseen pedagogiikkaan. Arvioinnissa on viime vuosina korostettu erityisesti arvioinnin lapsilähtöisyyttä, joka perustuu lasten toiminnan havainnointiin ja dokumentointiin. Pienryhmätoiminnassa lapsen osaamisen, tuen tarpeen ja kehityksen arvioiminen on tärkeää, jolloin saadaan tietoon lapsen yksilölliset tarpeet. Pienryhmätoiminnan toteutumisen kannalta myös varhaiskasvattajien osaamista on arvioitava, sillä varhaiskasvattaja saattaa olla yksin vastuussa pienryhmän toiminnasta. (Tynjälä 2013, 20.)

Pienryhmätoiminnan toteutuminen edellyttää henkilökunnan sitoutumista uuteen toimintatapaan, sillä tavoitteiden toteutumiseksi jokaisen on kannettava vastuuta ja noudatettava yhteisiä sopimuksia. Jokaisen tiimin jäsenen tulee olla tietoinen pienryhmätoiminnan tavoitteista ja työtavoista, jotta pienryhmät eivät muodostu täysin toisistaan erillisiksi. Esimerkiksi on oleellista määrittellä jokaisen työnkuva ja rooli ryhmässä. Varhaiskasvatustyötä tulee arvioida ja kehittää jatkuvasti, ja siksi päiväkotien työntekijät tarvitsevat aikaa yhteiseen keskusteluun ja kouluttautumiseen (Lonka 2016, 15-16.)

Lonka (2016, 17) kirjoittaa, että päiväkotien välillä on suuria eroja siinä, miten pienryhmätoimintaa ja pienryhmiin jakamista on toteutettu. Myös määritelmät siitä, mikä on suuri lapsiryhmä ja mikä on pienryhmä, eroavat toisistaan. On hyvin tavallista, että työntekijät määräävät ryhmiinjakoperusteet.

Wasik (2008, 516-519) määrittelee seitsemän tärkeää ohjenuoraa, jotka varhaiskasvattajien tulee ottaa huomioon pienryhmätoimintaa järjestettäessä. Hänen mukaansa seuraavia ohjeistuksia seuraamalla pienryhmätoiminta takaa oppimisen ja käytäntöjen edistymistä.

Wasikin mukaan yleisin väärinkäsitys koskien pienryhmiä on se, että pienryhmä tarkoittaisi kokonaisen ryhmän jakamista puoliksi. Esimerkiksi 20 lapsen ryhmässä tämä tarkoittaisi sitä, että pienryhmä käsittää vähintään 10 lasta. Lapsen etua ja oppimista ajatellen edellä mainitun kokoinen ryhmä on liian iso. Wasik määrittelee 3-5-vuotiaiden lasten sopivaksi pienryhmäkooksi maksimissaan viisi lasta. Tällöin varhaiskasvattajalla on mahdollisuus keskittyä paremmin lasten tarpeisiin ja mahdollistaa lasten osallisuus ryhmässä. (Wasik 2008, 516.)

Toisekseen ideaalin pienryhmäkoon lisäksi toiminnassa tulee ottaa huomioon oppimiselle asetetut tavoitteet. Wasik käyttää esimerkkinä tutkimusta, jossa on todettu, että kolmen tai neljän lapsen ryhmä omaksuu tietoa ja oppii paremmin verrattuna suurempiin ryhmäkokoihin varhaiskasvattajan lukiessa tarinoita ja satuja. Luettaessa pienemmälle lapsiryhmälle varhaiskasvattajan on mahdollista testata kuullunymmärrystä ja varmistaa jokaisen lapsen osallistuminen keskusteluun. Myös matemaattisia laskutehtäviä opeteltaessa maksimissaan neljän lapsen ryhmä hyötyy opetuksesta parhaiten. Wasik korostaa, että oppimistavoitteet tulee siis huomioida, mutta ryhmä koko ei saa ylittää viittä lasta. (Wasik 2008, 516.)

Wasikin mukaan pienryhmien tulee olla tarkoituksenmukaisesti perustettuja. Wasik kirjoittaa, että pienryhmäopetuksessa on tärkeää ottaa huomioon osallistujien tarpeet oppimiskokemusten edistämiseksi. Pienryhmiä voidaan muodostaa esimerkiksi kielellisten erityisvaikeuksien perusteella tai sosiaalisten taitojen edistämiseksi. Esimerkiksi lapset, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, voivat muodostaa pienryhmän ja tällöin varhaiskasvattajalla on mahdollisuus tukea lasten kielenkehitystä. Myös ryhmät, jotka tarjoavat vertaistukea edistävät lasten oppimista. Wasik huomauttaa, että joskus vapaasti muodostuvat ryhmät tarjoavat mahdollisuuden havainnoida esimerkiksi lasten vuorovaikutustaitoja. (Wasik 2008, 517.)

Edellä mainittujen lisäksi pienryhmätoiminnassa korostuu varhaiskasvattajan rooli aktiivisena osapuolena niin opetuksessa kuin leikissä. Niin lapsi kuin varhaiskasvattaja hyötyy kasvattajan saatavillaolosta, sillä tutkimusten mukaan esimerkiksi lapsen sanavarasto kehittyy paremmin pienemmissä ryhmissä. Wasik huomauttaa, että ryhmätoiminnan suunnittelussa on otettava huomioon pienryhmätoiminnan mahdollisuus päivittäin. Viiden lapsen ryhmiä muodostettaessa haasteeksi saattaa nousta se, miten toimintaa ohjataan esimerkiksi lopuille viidelletoista lapselle, mutta Wasik korostaa huolellisen suunnittelun merkitystä ja henkilöstöresurssien tarkoituksenmukaista hyödyntämistä. (Wasik 2008, 518-519.)

Pienryhmätoiminnan järjestämiseen ei ole vakiintunutta toimintatapaa päiväkotien välillä. Pienryhmät toimintamuotona edellyttää toiminnan tarkkaa suunnittelua. (Kuvio 2) Päiväkotiryhmien tilojen käyttö on tehokkaampaa, kun lapsiryhmät on jaettu pienryhmiin. Esimerkiksi pienryhmät vuorottelevat ulkoilun suhteen siten, että ensimmäinen pienryhmä siirtyy ulkoilemaan aamupalan jälkeen toisen ryhmän jäädessä sisälle ohjattuun toimintaan. Toinen ryhmä siirtyy ulkoilemaan siinä vaiheessa, kun ensimmäinen ryhmä valmistautuu tulemaan takaisin sisälle. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 37; Raittila 2013, 83, 92.) Nykyisissä yli 3-vuotiaiden lasten ryhmissä pienryhmäjako kolmen varhaiskasvattajan kesken ei mahdollista pienryhmän kooksi neljää lasta vaan yhdellä aikuisella voi olla vastuullaan jopa kahdeksan lasta. Tämä ryhmä on mahdollista jakaa pienemmiksi ryhmiksi, mutta tällöin aikuisen jatkuvaa läsnäoloa pienryhmässä ei voida taata.

7.00-9.00	Yhdessä oloa, vapaata leikkiä, aamupala
9.00-11.00	Toimintaa pienryhmissä (n. 8 lasta ja aikuinen / ryhmä) 1) Ryhmä, ulkoilua klo 9.00-10.30, toimintaa sisällä klo 10.30-11.30 2) Ryhmä, toimintaa sisällä, uloslähtö klo 10.15 3) Ryhmä, toimintaa sisällä, uloslähtö klo 10.25
11.30-12.00	Ruokailu pienryhmissä
12.00-14.00	Päivälepo

Kuvio 2. Esimerkki päivästä pienryhmissä toimittaessa (muokattu Mikkola ja Nivalainen 2010, 37)

Eräs esimerkki pienryhmätoiminnan toteuttamisesta on omahoitajuus. Omahoitajuus mahdollistaa varhaiskasvattajille keskittymisen pienempään määrään lapsia kerrallaan ja antaa näin mahdollisuuden niin varhaiskasvattajalle kuin lapselle oppia tuntemaan toisensa paremmin. Omahoitajuus korostuu etenkin päivähoiton aloitusvaiheessa, ja on nykyisellään käytössä etenkin alle 3-vuotiaiden lasten lapsiryhmissä. Alle 3-vuotiailla lapsilla perusuottamuksen kannalta katsotaan olevan parasta, että pieni lapsi voi kiintyä ensin yhteen aikuiseseen. Yli 3-vuotiaiden lasten ryhmissä voidaan puhua lapselle nimetystä omahoitajasta tai vastuu aikuisesta, joka vastaa ensisijaisesti lapsen päivähoiton aloittamisesta ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 34; Hujala ym. 2011, 77)

4.4 Pienryhmien ryhmäkoko ja muodostaminen

Suomessa lapsiryhmien jakoperusteet ovat peräisin 1800-luvulta lastentarhatoiminnan alkuvaiheilta, jolloin lapsia jaettiin eri ryhmiin iän mukaan. Nykyisellään on pitkälti varhaiskasvattajien päätettävissä, miten lapsiryhmä jaetaan pienemmiksi ryhmiksi. Oleellisimmin lapsiryhmien muodostumiseen vaikuttavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, joissa määritellään lasten ja ammatillisten kelpoisuusvaatimusten täyttävien varhaiskasvattajien välinen suhdeluku. Päiväkodissa tulee olla vähintään yksi henkilö enintään kahdeksaa kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden sekä enintään neljää alle kolmevuotiaista kohden vähintään yksi henkilö. Pääsääntöisesti päiväkodeissa lapset on jaettu yli ja alle kolmevuotiaiden lasten ryhmiin, mutta myös muunlaisia ikäjakaumia ryhmissä voi olla. Lasten ikäjakaumista ryhmissä ei ole erillistä säännöstä, joten päiväkodit saavat itse päättää, millaisiin ryhmiin lapset jaetaan. (Savolainen 2013, 7-8; Asetus lasten päivähoitosta 2015, 6§.)

Savolainen (2013) kirjoittaa, että koska Suomessa luovuttiin enimmäisryhmäkoon säätelystä, on päiväkotien lapsiryhmät suurentuneet. Nykypäivänä lapset joutuvat sopeutumaan suuriin lapsiryhmiin, sillä lasten määrän lisääntyessä kasvatushenkilökuntaa ei ole lisätty. Vuonna 2011 tehtyjen kyselytutkimusten mukaan lasten ja aikuisten välinen suhdeluku ylittyy useissa päiväkodeissa. Päivähoitoasetuksessa säädetyn suhdeluvun mukaan esimerkiksi yli kolmevuotiaiden lasten ryhmäkoon pitäisi olla 24 lasta, mikäli ryhmässä työskentelee kolme varhaiskasvattajaa.

Kyselyyn vastanneiden mukaan lapsiryhmien koot ovat vaihdelleet ja ylittäneet reilusti säädetyt suhdeluvut. (Savolainen 2013, 9-10.)

Ryhmän koostumusta arvioitaessa kiinnitetään huomiota ryhmäkokoon, ryhmän rakenteeseen sekä varhaiskasvattajien ja lasten väliseen suhdeluun. Koostumus suunnitellaan niin, että lapsi saa tukea ja ohjausta tarvittaessa. (Savolainen 2013, 10-11.)

Pienryhmätoiminta on konkreettista työn organisoimista siten, että lapset jaetaan pienempiin ryhmiin tietoisesti jonkinlaisen tiedostetun säännön mukaan. (Wasik 2008, 517) Pienryhmät voivat olla eri kokoisia, mutta ryhmässä on oltava laissa määritelty määrä varhaiskasvattajia. Tietoisesti muodostetuissa pienryhmissä ryhmät muodostetaan lasten iän, taitojen tai oppimiselle asetettujen tavoitteiden mukaan. Esimerkiksi 3-5-vuotiaiden lasten ryhmässä lapset voidaan jakaa kolmevuotiaiden, neljävuotiaiden ja viisivuotiaiden lasten pienryhmiin. Pienryhmiä muodostettaessa on otettava huomioon myös lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut tavoitteet ja miettiä ryhmäjako näiden pohjalta. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 34-35.)

Koska toimivien pienryhmien koosta ja ryhmiin jakamisen perusteista ei ole tarkkaa suositusta, yksinkertaisimmillaan pienryhmätoiminnasta on kyse silloin, kun lapset jaetaan päiväkodin lapsiryhmissä pienempiin ryhmiin. Osa määrittelee pienryhmän sopivan koon lasten iän perusteella. Muiden muassa Mikkola ja Nivalainen (2010, 35) määrittelevät pienryhmäkoot siten, että alle 2-vuotiaiden lasten lukumäärä pienryhmässä on enintään neljä lasta ja yli 3-vuotiaiden 7-9 lasta. Pienten lasten pienryhmäkoko voi vaihdella siis keskimäärin kolmen ja yhdeksän lapsen välillä. Ryhmäkokoon vaikuttaa muun muassa erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä, jolloin pienryhmän koko voi olla pienempi. Ryhmiä jakaessa tulee aina olla peruste ryhmäjaolle. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 34-35; Kalliala 2012, 165; Savolainen 2013, 16-17.)

Edellä mainitsin, että Wasik (2008) ohjeistaa sopivaksi pienryhmäkooksi enintään viisi lasta. (Wasik 2008, 516). Ryhmäkoolla sekä aikuisten ja lasten välisellä suhdeluvulla on havaittu olevan vaikutusta muun muassa päivähoidon laatuun. Matalampi ryhmäkoko korreloi lasten turvallisuuden sekä vuorovaikutuksen kanssa. Pienemmissä ryhmissä vaaratilanteita on vähemmän ja varhaiskasvattajilla on enemmän aikaa lapsille. Pienryhmissä lapset saavat myönteisempää ja yksilöllisempää huomioita kuin suurissa lapsiryhmissä. (Savolainen 2013, 10.)

Toiminnan tavoitteet voivat määritellä, muodostetaanko pienryhmästä homogeeninen vai heterogeeninen. Homogeenisessä ryhmässä lasten ikä tai taitotaso voi olla sama, mutta heterogeenisessä ryhmässä lasten iät voivat vaihdella. Pienryhmät voidaan muodostaa myös toiminnan mukaisesti. Pysyvät pienryhmät ovat tärkeitä, koska vasta ryhmäytymisprosessin jälkeen pienryhmä voi toimia täydellä teholla. Lapset voidaan jakaa pienryhmiin myös käyttämällä niin kutsuttua omahoitajamallia. Useassa päiväkodissa alle 3-vuotiaat lapset on jaettu neljän lapsen pienryhmiin, joissa jokaisessa toimii pienryhmän omahoitaja. Pienryhmätoiminnan suunnittelun taustalla tulee olla lapsi ja hänen hyvinvointinsa, sillä kasvattajien vaihtuminen kuormittaa pientä lasta. Pysyvä aikuinen alle kolmevuotiaiden lasten pienryhmässä on perusteltua, näin

pidempikestoisen suhteen luominen yhteen aikuiseen helpottuu. Yli kolmevuotiaiden lasten ryhmässä leikkitaitojen ja kaveruussuhteiden muodostaminen korostuvat, joten pysyvää kasvattajaa tärkeämmäksi nousee leikkirauhan mahdollistaminen. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 34; Savolainen 2013, 18; Snåre 2017, 17.)

Ryhmän kehitystä voidaan kuvata erilaisten vaiheiden kautta. Yleisimmin käytetty kehityksen vaiheistus on Tuckmanin esittämä jako muotoutumis-, kuohunta-, normienluomis- sekä toimintavaiheeseen. Tästä käytetään myös englanninkielisiä käsitteitä "forming, storming, norming and performing". (Jauhiainen ja Eskola 1994, 93.)

Ryhmä lähtee muotoutumaan muotoutumisvaiheen kautta, jolloin uusi, toisilleen entuudestaan tuntematon ryhmä hakee toiminnalleen sääntöjä ja rajoja. Muotoutumisvaiheessa ohjaajan merkitys on suuri ja hänen roolinsa on auttaa luomaan turvallinen ilmapiiri. Tämä luo pohjan ryhmäytymiselle. Kuohuntavaiheessa ryhmän jäsenet uskaltavat tuoda esille omia mielipiteitään, mikä saattaa aiheuttaa ryhmän sisälle jännitystä ja keskinäisiä ristiriitoja. Kun jännitykset on tiedostettu ja ristiriidat käsitelty, ryhmä alkaa toimia yhdenmukaisemmin ja ryhmän työskentelytavat alkavat selkiytyä. Ryhmästä tulee kokonaisuus, kun ryhmä on hyvin toimivan ryhmän vaiheessa. Ryhmän sisäiset ongelmat on opittu ratkaisemaan ja ryhmä pystyy toimimaan yhdessä. (Jauhiainen ja Eskola 1994, 93-94.)

On huomioitava, että Tuckmanin teoriassa ei mainita ryhmän lopettamisvaihetta, vaikka lopettaminen on olennainen osa ryhmän elämää. Jokaisen ryhmän kehitysprosessi on omanlaisensa eikä ryhmän kehitys ole välttämättä tasaista siirtymistä vaiheesta toiseen. (Jauhiainen ja Eskola 1994, 95.)

Mikkolan ja Nivalaisen (2010, 34) mukaan pienryhmät tulisi perustaa heti toimintavuoden alussa. Kun pienryhmä pysyy samana koko toimintavuoden, on lapsilla mahdollisuus ryhmäytyä. Kiinteässä pienryhmässä ryhmän oppimis- ja kehitysprosessia voidaan havainnoida ja ohjata haluttuun suuntaan.

Ryhmäytyminen tarkoittaa ryhmän yhteishengen ja ryhmän turvallisuuden luomista. Ryhmän kehitysprosessin aikana ryhmä ryhmäytyy ja yksittäinen jäsen löytää oman paikkansa ryhmässä. Ryhmäytymisprosessin tavoitteena on ryhmän jäsenten keskinäinen luottamus sekä yhteistoiminta. (Jauhiainen ja Eskola 1994, 91.)

Ryhmäyttämällä tarkoitetaan ryhmäytymisen tietoista ja suunniteltua edistämistä. Ryhmäyttämisen tarkoituksena on käynnistää ryhmäytymisprosessi sekä kehittää vuorovaikutusta, luottamusta ja turvallisuutta ryhmässä. Ryhmäyttäminen lähtee aina kasvattajasta ja se vaatii varhaiskasvattajalta taitoja edistää luottamuksen syntymistä ryhmässä erilaisten ryhmälle sopivien toimintojen avulla. Varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda kannustavaa ilmapiiriä ja siten huolehtia ryhmäytymisen järjestämisestä. (Lähtenmäki 2007, 27.)

4.5 Pienryhmätoiminnan hyödyt ja haasteet

Varhaiskasvatusta koskevissa tutkimuksissa nousee esille se, että pienryhmätoiminta tukee lapsen kehitystä ja oppimista niin kognitiivisten kuin sosiaalisten taitojen osalta. (Wasik 2008, 519). Etenkin pienempien lasten kohdalla on tutkittu, että varhaiskasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus lisääntyy pienemmissä lapsiryhmissä. Lapsi saa myös enemmän yksilöllistä huomiota, kun varhaiskasvattajalla on mahdollisuus keskittyä tuntemaan lapsi ja lapsen tarpeet. On helpompaa huomioida lapsen vahvuudet ja kehityshaasteet, kun varhaiskasvattajan vastuulla on pienryhmä. Tutkimukset osoittavat myös, että varhaiskasvattaja on paremmin läsnä ja kannustavampi, kun toimintaa on järjestetty pienryhmissä. Pienryhmätoiminta edistää lasten osallisuutta ja omatoimisuutta paremmin kuin suurissa lapsiryhmissä toimiminen. (Lonka 2016, 2.1)

Pienryhmätoiminta edistää lapsi-kasvattaja-suhteen syntymistä. Kun varhaiskasvattaja tuntee lapsen, hän osaa myös suunnitella lapsen tarpeisiin vastaavaa toimintaa. Lapsi voi opetella uusia taitoja tutussa ja turvallisessa ympäristössä, ja näin toiminta voi vahvistaa lapsen itsetuntoa. Kokemukset myös korostavat, että pienryhmätoiminta lisää varhaiskasvattajan kiinnostusta lasten ideoita ja mielenkiinnonkohteita kohtaan. Kun toimintaa järjestetään lasten toiveista lähtien, kokevat lapset toiminnan merkityksellisempänä ja mielekkäämpänä. (Lonka 2016, 21-22.)

Kiireetön ja turvallinen ympäristö edistää lapsen kykyä oppia uusia asioita. Wasikin (2008, 518) mukaan lapsi oppii esimerkiksi kieltä ja laajentaa sanavarastoaan paremmin pienryhmissä, kun lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään ja saada palautetta varhaiskasvattajalta. Suuriin lapsiryhmiin verrattuna varhaiskasvattaja voi havaita lapsen tuen tarpeita aikaisemmin ja näin ennaltaehkäistä mahdollisia oppimisvaikeuksia. Pienryhmätoiminnan etuina nähdään lisäksi muun muassa se, että kiireetön ympäristö on rauhallisempi, vähemmän meluisa eikä kasvattajan aika kulu ryhmän hallintaan. Esimerkiksi lasten keskittyminen on parempaa pienryhmissä, kun jokaisella lapsella on mahdollisuus tuoda omia mielipiteitään ja näkökulmiaan esille. Pienryhmissä toimiminen edistää myös varhaiskasvattajien työssäjaksamista. Pienempi lapsiryhmä ehkäisee stressiä ja lisää tyytyväisyyttä omaan työhön. (Wasik 2008, 519; Lonka 2016, 22-23.)

Lapsen on opittava toimimaan myös isommissa ryhmissä eikä suurryhmätilanteita voi välttää päiväkodin arjessa. Vastakkainasettelua eri toimintatapojen välille ei kannata tehdä, mutta Mikkolan ja Nivalaisen (2010, 32-33) mukaan on tärkeää tuoda esille erilaisia näkökulmia siihen, millaista arkea päiväkotiin on mahdollista rakentaa. Suurryhmätilanteessa aikuisen energia menee koko ryhmän ohjaamiseen, ja aikuinen voi käyttää vuorovaikutuksestaan ison osan siihen, että antaa käskyjä, joilla ryhmä pysyy ruodussa. Suurryhmätilanteet ovat usein täysin aikuisjohtoisia, kun aikuinen säätelee ja kannattelee tilannetta kokonaisvaltaisesti.

Lähtökohtaisesti pienryhmissä toimimisella on etuja, mutta myös haasteita. Henkilöstön poissaolot asettavat haasteensa pienryhmätoiminnan toteuttamiselle, sillä useimmiten päiväkodit ovat varautuneet huonosti sijaistarpeeseen. Varhaiskasvattajan poissaolo lapsiryhmästä vaikuttaa muun

muassa siihen, että ideaali pienryhmäkoko ei voi toteutua liian suuren määrän lapsia jäädessä harvemman kasvattajan vastuulle. (Raittila 2013, 83-85.)

Myös työvuorosuunnittelu on ongelmallista. Päiväkodeissa työvuorosuunnitelma laaditaan etukäteen ja eteen saattaa tulla tilanteita, joissa esimerkiksi yhden työntekijän työvuoro päättyy puolilta päivin ja näin kaksi työntekijää jää iltapäiväksi keskenään lapsiryhmän kanssa. Ottaen huomioon, että lapsiryhmässä saattaa olla jopa 24 lasta, ovat siirtymätilanteet esimerkiksi iltapäivän ulkoiluun haasteellisia etenkin niissä tilanteissa, kun muista lapsiryhmistä ei voida antaa lisäkäsia ryhmän avuksi. (Raittila 2013, 85.)

Wasikin (2008, 515) mukaan pienryhmätoiminta on valitettavan usein vain keino hallita isoa lapsiryhmää. Pienryhmiä ei suunnitella tarkoituksenmukaisesti lapsen oppimisen tukemiseksi eikä vastaamaan lasten tarpeita. Tällainen tapa ei vastaa pedagogista toimintaa. Pienryhmissä toimiminen on yleisintä aamupäivisin pienen hetken ajan, ja suurimman osan päivästä lapset toimivat suuressa lapsiryhmässä. (Lonka 2016, 25.)

5 PIENRYHMÄTOIMINNAN KEHITTÄMISVAIHEET

5.1 Kehittämisen menetelmät

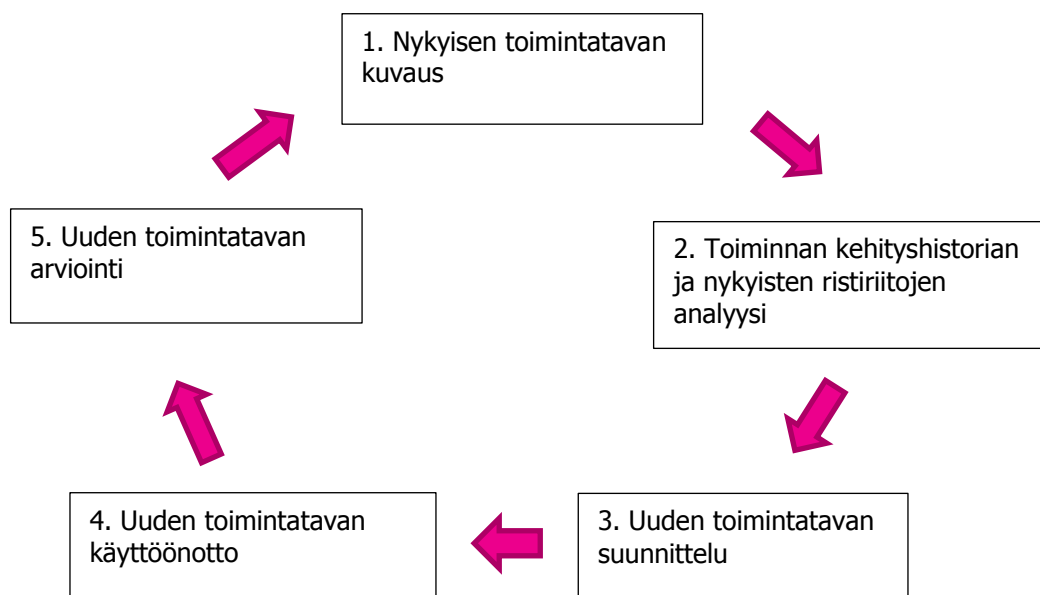
Kehittämistyö on käytännönläheisempi kuin tutkimuksellinen opinnäytetyö, vaikka tiedon keräämisen keinot ovat samat. (Vilka ja Airaksinen 2003, 57.) Kehittävä työntutkimus on osallistava lähestymistapa, jolla pyritään saamaan aikaan muutos. Kehittävässä työntutkimuksessa kohteena on työn ja organisaation laadullinen muutos. Työyhteisö itsessään alkaa suunnitella toimintajärjestelmänsä kehittämistä, analysoida ja muuttaa omaa työtään. Lähtökohtana on useita tutkittavia näkökulmia, joista muodostetaan yleiskuva työn nykyisestä tilasta. Analyysien tuloksena saadaan kokonaiskäsitys työn isoista kokonaisuuksista. (Engeström 1998, 12, 23, 134.)

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää päiväkotien henkilöstön osaamista pienryhmätoiminnan käyttämisen osalta. Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia selkeä malli päiväkodin pienryhmätoiminnan kehittämisestä ja käyttöönottamisesta. Kehittämistyössä keskitytään lähinnä toiminnan rakenteelliseen muutokseen eli pienryhmätoiminnan kehittämiseen.

5.2 Kehittävän työntutkimuksen etenemisvaiheet

Kehittävä työntutkimus noudattelee ekspansiivista oppimista. Ekspansiivisessa oppimisessa keskeistä on sellaisen oppimisesta, mitä ei vielä ole. Oppiminen lähtee liikkeelle tyytymättömyydestä ja vallitsevien käytöntöjen perustana olevien mallien kyseenalaistamisesta. Se etenee niin kutsuttuna oppimissyklinä, jossa on tyypillistä palaaminen takaisin päin kehällä. Se pitää sisällään käytössä olevien mallien analyysin ja uusien mallien keksimisen. Uudet mallit on tavoitteena vakiinnuttaa käytäntöön. (Engeström 2004, 60–61.)

Kehittävä työntutkimus etenee vaihe vaiheelta kehämaisesti jatkuvana työnkehittämisen prosessina, kuten Kuvio 3 osoittaa. Tavoitteena on hahmottaa uudelleen, mihin toiminnalla pyritään, saada työntekijät muodostamaan havaintojen ja analyysien pohjalta uusi toimintamalli ja soveltamaan toimintamalli käytäntöön. (Engeström 1998, 99-100.)

Kuvio 3. Kehittävän työntutkimuksen vaiheet (muokattu Engeström 1998, 128)

5.2.1 Nykyisen toimintatavan kuvaaminen

Kehittävän työntutkimuksen ensimmäinen vaihe on nykyisen toimintatavan kuvaaminen. Tarkoituksena on ymmärtää ja analyttisesti kuvata nykytilaa havainnoinnin avulla. (Metsämuuronen 2008, 20.) Tämän vaiheen käytetyin menetelmä on etnografia, joka pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään ihmisryhmän toimintaa sekä analysoimaan käyttäytymisen merkityksiä. Etnografinen tutkimusmalli soveltuu esimerkiksi toiminnan kuvauksen malliksi. Aineistoa voidaan kerätä muun muassa haastattelemalla tai havainnoinnin avulla. Vaarana on tutkijan subjektiivisuus, koska tutkijalla itsellään on vahva rooli tutkittavan ilmiön tulkinnassa. Usein etnografisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyden on heikkoa, sillä tutkijan omat näkemykset vääristävät tulkintaa. Tuloksia voidaan sitoa aiempaan tutkimustietoon, joka voi parantaa yleistettävyyttä. (Engeström 1998, 130; Metsämuuronen 2008, 20-23.)

5.2.2 Toiminnan kehityshistorian ja nykyisten ristiriitojen analyysi

Kehittävän työntutkimuksen toinen vaihe analysoi toiminnan kehityshistoriaa ja nykyisiä ristiriitoja. Analyysin tarkoituksena on selvittää, miten ja miksi tiettyihin ratkaisuihin on tultu. Tämän vaiheen tarkoituksena on saada aikaan keskustelua ja pohdintaa siitä, mitä ja keitä varten toimintaa tehdään. Kehityshistorian analysointi auttaa hahmottamaan mahdollisia muutoksia toiminnassa niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla. (Engeström 1998, 135-139.)

Nykyisen toiminnan analysointia voidaan tehdä monin eri tavoin. Esimerkiksi aineistona voidaan käyttää työntekijöiden haastatteluita tai lomakekyselyiden avulla. Saatujen tulosten kautta tunnistetaan toiminnan ongelma-alueet ja muodostetaan uusi toimintamalli. (Engeström 1998, 139-146.)

Intressini pienryhmätoiminnan kehittämiseen syntyi nykyisessä työtehtävässäni lastentarhanopettajana. Varhaiskasvatuslain uudistuminen muutti lasten ja aikuisten suhdelukua, ja sen myötä herättää edelleen keskustelua päiväkotien ryhmäkoosta, lasten ja henkilöstön jaksamisesta sekä varhaiskasvatuksen laadusta. Pieniä ryhmiä arvostetaan siksi, että ne mahdollistavat lapsen yksilöllisen huomioimisen.

Yhä enevässä määrin päiväkodit jakavat lapsiryhmiä pienempiin ryhmiin. Pienryhmätoiminta voidaan nähdä pedagogisena suuntauksena, mutta myös rakenteellisena ratkaisuna hallita suuria päiväkotiryhmiä. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toteuttaa pienryhmätoimintaa, vaan sen on lähdettävä ryhmän tarpeista käsin. Käsittelen aihetta varhaiskasvattajan näkökulmasta, sillä loppujenlopuksi pienryhmätoiminnan toteuttaminen on kasvattajasta kiinni.

5.2.3 Uuden toimintatavan suunnittelu

Kun toiminnassa jokin osatekijä muuttuu, on oletettavaa, että syntyy ristiriitoja toiminnan muiden tekijöiden kanssa. Engeströmin ajatuksena on, että uuden toimintatavan suunnittelu muodostaa käsityksen siitä, mitä työssä tuotetaan ja miksi. Tarkoituksena on siis muodostaa uusi käsitys työn kohteesta tai tavoitteesta. Uusi toimintatapa voidaan suunnitella esimerkiksi työyhteisön työntekijöiden toimesta tai esimiehen toimesta. Uutta toimintatapaa muokataan yhdessä analyysien ja kokeilun avulla. Uuden toimintatavan suunnittelussa tulee huomioida se, että mahdolliset työtehtävien tai toimintamallien muutokset saattavat vaatia henkilöstön kouluttamista. (Engeström 1998, 90-91, 144, 146-148.)

5.2.4 Uuden toimintatavan käyttöönotto

Uuden toimintatavan käyttöönotto on kehityssyklissä uuden luomisen vaihetta. Uutta toimintatapaa testataan, se laajenee ja vakiintuu uudeksi käytännöksi. Tässä vaiheessa uuden ja vanhan toimintatavan välillä voi olla havaittavissa ristiriitoja, ja uusi toimintatapa nähdään uhkana ja mahdollisuutena. Koska uusi toimintatapa muokkautuu ekspansiivisesti, muuntumiseen liittyy paluuta vanhaan malliin. (Engeström 1998, 149.)

5.2.5 Uuden toimintatavan arviointi

Toimintatavan arvioinnilla on kolme tehtävää: on arvioitava uuden toimintatavan konkreettisia vaikutuksia, uuden toimintatavan toteutumista ja uuden toimintatavan kehittämisprosessia. Uuden toimintatavan arviointiin osallistuu esimiehet ja työntekijät. Arvioinnissa tarkastellaan lähtötilanteen ja lopputilanteen laadullisia piirteitä. Toiminnan muutokset ilmenevät esimerkiksi uusina työvälineinä. (Engeström 1998, 149-153.)

6 PIENRYHMÄTOIMINTA

6.1 Pienryhmätoiminnan aloittaminen

Pienryhmätoimintaa aloitettaessa varhaiskasvattajien tiimissä tulisi sopia seuraavista asioista: Millä tavalla pienryhmätoimintaa toteutetaan? Miten lapset jaetaan pienryhmiin ja mitä sillä tavoitellaan? Miten pienryhmät käyttävät päiväkodin sisä- ja ulkotiloja päivän aikana ja miten toimintaa voidaan porrastaa? Lisäksi tiimin tulee sopia muun muassa siitä, miten pienryhmien toimintaa suunnitellaan, miten pitkäksi aikaa varhaiskasvattaja sitoutuu työskentelemään pienryhmän kanssa ja miten lapsiryhmän toiminta järjestetään esimerkiksi henkilökunnan poissaolojen aikana. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 30.)

Avainasemassa pienryhmätoiminnan kehittämisessä on toiminnan suunnittelu ja lapsiryhmän havainnointi. Suunnittelun merkitys näkyy selvimmin siinä, miten päiväkodin arki sujuu. Mikkolan ja Nivalaisen (2010, 25) mukaan työyhteisön toimintaa selkiyttää ja edesauttaa pedagogisen linjan konkreettinen määrittely ja näkyväksi tekeminen pitkäjänteisellä yhteissuunnittelulla.

Havainnoinnin avulla tiimi voi löytää ja nimetä tilanteita, joihin kaivataan muutosta. Havainnointi eli observointi pyrkii vastaamaan kysymyksiin, miltä asiat näyttävät tai mitä ihmiset tekevät. Havainnoissa ei siis etsitä vastausta siihen, miksi ihmiset toimivat kuten toimivat. (Vilka 2007, 120; Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 212) Havainnointi ainoana tiedonkeruumenetelmänä on vaativa. Kattavamman aineiston saa yhdistämällä havainnointi esimerkiksi haastatteluun. Pienryhmätoiminnan kehittämisessä havainnoinnin käyttäminen tiedonkeruumenetelmänä on perusteltua, sillä pienryhmätoiminnasta on melko vähän tutkittua tietoa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 81) Havainnoinnin etuna pidetään sen avulla saatavaa välitöntä tietoa havainnoinnin kohteesta, kuten ryhmän toiminnasta. Havainnointi on tästä johtuen hyvä menetelmä esimerkiksi vuorovaikutusta tutkittaessa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 212-213.)

Havainnointi kannattaa kohdistaa koko lapsiryhmään, jotta nähdään, kuinka pienryhmä käytännössä toimii. Havainnoinnissa tulee kiinnittää huomiota ryhmien toimivuuteen, lasten rooliin ryhmässä ja varhaiskasvattajien toiminnan vaikutukseen lapsiin. Lapsiryhmää havainnoitaessa tarkastellaan myös sitä, millainen ryhmä on – tällöin havainnointia tehdään käyttämällä kuvailevia adjektiiveja, kuten rauhallinen, levoton, äänekäs. Usein havainnoista nousee olennaisesti esille levottomuuden ja kiireen tuntu sekä korkea melutaso.

Havainnointi voi olla systemaattista ja tarkasti järjestettyä. Havainnoijan rooli on olla joko tarkkailtavan ryhmän osallistuva jäsen tai täysin ryhmän ulkopuolinen henkilö. Usein havainnoinnissa käytetään osallistuvaa havainnointia, jolloin tutkija osallistuu toimintaan ryhmän jäsenenä. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 214-217.) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 81) toteavat, että tutkija voi toimia havainnoijana myös ilman osallistumista. Raja näiden edellä mainittujen havainnointityylien välillä on pieni. Tiedonkeruun kannalta tutkijan osallistumisella ei nähdä suurta merkitystä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 81-82; Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 216.) Vilkan (2007, 121) mukaan parhaiten toimivana ja tarkoituksenmukaisimpana havainnoinnin muotona pidetään tutkijan silloin tällöin

osallistumista lapsiryhmän toimintaan. Ennen havainnoinnin aloittamista ryhmälle on selvitettävä havainnoijan rooli ryhmässä havaintojen tekijänä. Etenkin ulkopuolisen havainnoijan ollessa kyseessä havainnointiin vaaditaan lupa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 82; Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 216.)

6.2 Malli pienryhmätoiminnasta päiväkodissa

Kehittämistyön kohteena ei ole erikseen nimettyä päiväkotia. Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia yleistettävissä oleva malli päiväkotien pienryhmätoiminnan kehittämiseen. Pienryhmätoiminnan määrittelystä ja sisällöstä olen laatinut mallin, joka on opinnäytetyöni liitteenä. Pienryhmätoiminnan aloittamiseksi varhaiskasvattajien tulee pohtia ainakin seuraavissa alaluvuissa mainitut asiat eli onko tarkoituksenmukaista luoda pysyvät pienryhmät ja millainen on toimiva pienryhmän koko.

6.2.1 Pysyvät pienryhmät

Pienryhmätoiminnan aloittamisessa on hyvä lähteä liikkeelle pienryhmien muodostamisesta. Pysyvien pienryhmien perustamista puoltaa se, että pienryhmiä ei tarvitse muodostaa erikseen joka päivä paikalla olevien lasten ja päiväohjelman mukaan. Se lisäisi myös varhaiskasvattajan työn määrää. Pienryhmätoimintaa suunnitellaan yhdessä varhaiskasvattajien kesken, ja jokainen ohjaa toiminnan omalle pienryhmälleen. Pienryhmissä on mahdollista järjestää sama toiminta samaan aikaan eri päiväkodin tiloissa. Usein pienryhmien toimintatuokiot ovat toteutuneet aamupäivisin.

Pysyvillä pienryhmillä nähdään useita positiivisia vaikutuksia. Mikkola ja Nivalainen (2010, 34) tuovat esille, että kun pienryhmä on pysyvä, lapsilla on mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla omaan pienryhmään, mikä lisää luottamusta omaan ryhmään sekä lasten turvallisuuden tunnetta. Jos pienryhmät vaihtuvat usein, lasten toimiminen ryhmässä hankaloituu. Yleensä on varhaiskasvattajien itsensä päätettävissä, vaihtuuko pienryhmän ohjaaja tietyin väliajoin vai onko ryhmällä pysyvä ohjaaja. Lapsiryhmän havainnoinnin kannalta vaihtuva ohjaaja on parempi ratkaisu, sillä toinen varhaiskasvattaja saattaa nähdä lapsen kehittymiseen ja oppimiseen liittyviä tilanteita eri tavoin. Pienryhmissä toimiminen selkeyttää lapsen päivää, lisää lasten hyvinvointia ja rauhoittaa muun muassa päiväkodin siirtymätilanteita, kuten pukeutumistilanteita ja ruokailuhetkiä. Pienryhmien avulla siirtymätilanteita on mahdollista porrastaa.

6.2.2 Pienryhmän koko

Kun päätös pienryhmien pysyvyydestä on tehty, kasvattajat voivat yhdessä päättää pienryhmän koon. Ryhmät voivat olla eri kokoisia. Usein etukäteen tehty havainnointi lapsiryhmästä auttaa määrittelemään sopivan pienryhmäkoon. Esimerkiksi 3-5-vuotiaiden lasten ryhmässä voi olla 24 lasta kolmella varhaiskasvattajalla, jolloin yhden pienryhmän kooksi tulisi kahdeksan lasta. Toimivaksi pienryhmäksi tällainen ryhmäkoko on vielä suuri, mutta ryhmäjakoja päätettäessä voidaan huomioida lasten ikä, kehitystaso ja kaverisuhteet. Lasten persoonallisuutta havainnoimalla voidaan esimerkiksi nähdä, ketkä lapsista eivät voi toimia samassa pienryhmässä. Toiminnan tavoitteet voivat määrittellä, muodostetaanko pienryhmästä homogeeninen vai heterogeeninen. Homogeenisessä ryhmässä

lapset voivat olla saman ikäisiä, jolloin pienryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi kolmevuotiaiden, neljävuotiaiden ja viisivuotiaiden ryhmiksi. Ikätasoon perustuva ryhmäjako voi kuitenkin olla hankala, sillä lasten kehitys- ja taitotaso voi olla hyvin erilainen samanikäistenkin ryhmässä. Heterogeenisen ryhmän etuna voidaan nähdä se, että pienryhmä toimii ikään kuin poikkileikkauksena suuresta lapsiryhmästä. Tällöin pienryhmässä on tyttöjä ja poikia, eri ikäisiä ja eri taitotasoisia eivätkä kaikki tukea tarvitsevat ole samassa pienryhmässä. Näin toinen ryhmä ei olisi haastavampi kuin toinen ryhmä. (Savolainen 2013, 18.)

7 POHDINTA

Kiinnostus opinnäytetyöni aihetta kohtaan heräsi hieman mutkien kautta. Olen työskennellyt pari vuotta lastentarhanopettajana päiväkodissa ja pohtinut työssäni muun muassa pedagogista johtajuutta, kunnallisen varhaiskasvatuksen nykytilaa sekä perhepäivähoidon roolia varhaiskasvatuksessa. Intressi opinnäytetyöhön syntyi kuitenkin kysymyksestä, miten päiväkodin arkea voisi saada sujuvammaksi. Päiväkodeissa henkilöstön vaihtuvuus on suurta ja monessa päiväkodissa lasten määrä on kasvanut viime vuosien aikana. Niin varhaiskasvatusalan ammattilaisten, lasten huoltajien kuin kuntapäätäjien keskusteluissa nousee usein esille huoli varhaiskasvatuksen laadusta ja ydintehtävästä. Moni alalla työskentelevä on ottanut julkisestikin kantaa siihen, ovatko päiväkotien suuret ryhmäkoot enää lapsen edun mukaisia. Myös muiden muassa lastenpsykiatrian erikoislääkäri Jari Sinkkonen ja psykologi Liisa Keltikangas-Järvinen ovat aktiivisia osallistujia lasten kasvatusta ja kehitystä koskevissa keskusteluissa. Heidän mukaansa päiväkotien suuret ryhmäkoot altistavat pieniä lapsia liian suurelle määrälle vuorovaikutussuhteita, melua ja stressiä.

Usein uutena työntekijänä näkee paljon mahdollisuuksia ja keinoja toteuttaa toimintaa eri tavalla. Näin kävi myös minulle aloittaessani nykyisessä työssäni. En kokenut tarkoituksenmukaisena sitä, että kolme varhaiskasvattajaa ohjasivat yhdessä suurta lapsiryhmää, kun vaihtoehtona oli jakaa lapsiryhmä pienryhmiin siten, että jokainen olisi vastuussa tietyistä määristä lapsia. Se vähentäisi myös tilojen ahtauden tuntua, kun pienemmät ryhmät liikkuisivat siirtymätilanteissa eri aikaan. Näin varhaiskasvattaja pystyisi myös antamaan enemmän yksilöllistä huomiota lapselle.

Uuden toimintamallin juurruttaminen osaksi arkea ja käytäntöjä ei kuitenkaan ole helppoa. Näkemykset pienryhmätoiminnan tarkoituksenmukaisuudesta ja hyödyistä saattavat olla ristiriitaisia etenkin silloin, kun on totuttu työskentelemään esimerkiksi työparimallia käyttäen. Myös henkilöstön poissaoloihin varautuminen on monessa päiväkodissa heikkoa, jolloin pienryhmätoiminta ei voi toteutua yhdenkin varhaiskasvattajan puuttuessa ryhmästä. Pienryhmätoiminnasta tehtyjen pro gradu -tutkielmien ja opinnäytetöiden tulosten mukaan pienryhmätoiminta saa paljon kannatusta, mutta esille nousee kysymys siitä, onko esimerkiksi neljän lapsen pienryhmiä ylipäätään mahdollista toteuttaa ilman riittävää määrää varhaiskasvattajia. Varhaiskasvatusta koskevien kyselyiden mukaan nykyinen suhdelukusäännös 1:8 on liian suuri ja ylittyy herkästi useassa päiväkodissa lähes päivittäin.

Opinnäytetyön kirjoittaminen tuntui ajankohtaiselta. Varhaiskasvatuslain ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivittäminen ovat keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksen alalla, sillä ne ovat tuoneet mukanaan monia uudistuksia ja linjauksia. Voisi sanoa, että päivähoito oli vanhemman oikeus, varhaiskasvatus on lapsen oikeus. Esimerkiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on lain velvoittama asiakirja. Tällä hetkellä valtakunnan tasolla käydään keskustelua siitä, miksi varhaiskasvatus on tärkeää ja millaista osaamista tarvitaan kymmenen vuoden kuluttua. Laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavarana nähdään moniammatillinen osaaminen, jossa korostuu pedagoginen osaaminen ja suunnittelu.

Opinnäytetyöni aihe tarjoaa jatkotutkimuksen aiheita runsaasti. Pienryhmätoiminnan toteutumista voi tutkia esimerkiksi haastattelemalla päiväkotien henkilöstöä, mikä omasta opinnäytetyöstäni puuttui. Uskon, että käsitteenä ja toimintamallina pienryhmätoiminta on tuttua, mutta sen soveltaminen osaksi omaa työtapaa ei ole aina niin selkeää. Siksi olisin mielelläni liittänyt opinnäytetyöhöni tutkimuksen, jossa olisin voinut analysoida varhaiskasvatusalan ammattilaisten näkemyksiä pienryhmätoiminnasta.

Toivon, että opinnäytetyöni avaa pienryhmätoiminnan teoriaa ja malli pienryhmätoiminnan toteuttamisesta antaa uusia näkökulmia varhaiskasvatuksessa työskenteleville. Mallissa esitetyt ideat pohjautuvat pitkälle omiin kokemuksiini toimivista käytännöistä, mutta jokainen päiväkotiki on oma yksikkönsä ja jokainen lapsi on yksilö. Mielestäni tärkeintä on sisäistää pienryhmätoiminnan hyödyt lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena.

LÄHTEET

ALILA, Kirsi, ESKELINEN, Mervi, ESTOLA, Eila, KAHILUOTO, Tarja, KINOS, Jarmo, PEKURI, Hanna-Mari, POLVINEN, Minna, LAAKSONEN, Reetta ja LAMBERG Kirsi 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Saatavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1>

ANTTONEN, Anneli ja SOINTU, Liina 2006. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Helsinki: Edita Prima Oy. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77671/M232-VERKKO.pdf?sequence=1>

Asetus lasten päivähoidosta 2015. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

ENGESTRÖM, Yrjö 1998. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Hallinnon kehittämiskeskus. Helsinki: Edita.

ENGESTRÖM, Yrjö 2004 Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Tampere: Vastapaino.

HEIKKA, Johanna, HUJALA, Eeva, TURJA, Leena, & FONSÉN, Elina 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

HEINONEN, Heidi 2014. Ryhmä on enemmän kuin osiensa summa – idealehtinen pienryhmätoiminnan tukemiseksi Tyksilän päiväkodissa. Turun ammattikorkeakoulu: opinnäytetyö.

HELENIUS, Aili, KARILA, Kirsti, MUNTER, Hilikka, MÄNTYNEN, Pirkko ja SIREN-TIUSANEN, Helena 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WS Bookwell Oy.

HELIN, Elisa ja KOLA-TORVINEN, Pia 2017. Uudistuvan varhaiskasvatussuunnitelmat. Opetushallitus. Luento 10.2.2017. Kuopio.

HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

HUJALA, Eeva, PUROILA, Anna-Maija, PARRILA-HAAPAKOSKI, Sanna ja NIVALA, Veijo 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

JAUHIAINEN, Riitta ja ESKOLA, Marjatta 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY.

KALLIALA, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuisen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

KANGAS, Kaisa-Sisko 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.

KARILA, Kirsti, ALASUUTARI, Maarit, HÄNNIKÄINEN, Maritta, NUMMENMAA, Anna Raija ja RASKU-PUTTONEN, Helena 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

KARILA, Kirsti ja LIPPONEN, Lasse 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

KUNTALIITTO 2016. Maksuton varhaiskasvatus 4h/päivä: arvioita kustannusvaikutuksista. Saatavissa:

<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2016/varhkasvmaksuttomuus/Arvioita%20maksuttoman%20varhaiskasvatuksen%20talousvaikutuksista.pdf>

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272>

LONKA, Saana 2016. Pedagogical Small Group Approach in a Day Care Center. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.

LOUNASSALO, Jarmo 2001. Pienten lasten päivähoidon kehitys ja perhepolitiikka. Teoksessa: HELENIUS, Aili, KARILA, Kirsti, MUNTER, Hilikka, MÄNTYNYNEN, Pirkko ja SIREN-TIUSANEN, Helena 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WS Bookwell Oy.

LÄHTEENMÄKI, Sari 2007. Ryhmäyttäminen ohjaajan työkaluna. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Kehittämishankeraportti.

MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.). 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

METSÄMUURONEN, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

MIKKOLA, Petteri ja NIVALAINEN, Kirsi 2010. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Offset Oy.

MIKKOLA, Petteri ja NIVALAINEN, Kirsi 2014. Tiimille hyvä päivä tänään. Työkirja varhaiskasvatuksen vuosisuunnitteluun ja arviointiin. Saarijärvi: Offset Oy.

OPAS, Maritta 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

OPETUSHALLITUS 2015. Päivähoitolakia päivitetään varhaiskasvatuslaiksi. Verkkouutinen 14.1.2015. Saatavissa:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/103/0/paivahoitolakia_paivitetaan_varhaiskasvatuslaiksi

OPETUSHALLITUS 2016. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet päätetty. Opetushallituksen lehdistötiedote 18.10.2016. Saatavissa:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/103/0/uudet_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_paatetty

PENNINGTON, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammer-Paino.

RAITTIILA, Raija 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa: KARILA, Kirsti ja LIPPONEN, Lasse (toim.). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

SAVOLAINEN, Elina 2013. Pienryhmätoiminta päiväkodin lapsiryhmätoiminnan järjestämisen keinona. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.

SIVISTYSVALIOKUNTA 2015. Sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 29/2014 vp. Saatavissa:

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=sivm+29/2014>

SNÄRE, Miia 2017. En osaa kuvitella muuta tapaa tehdä työtä... Pienryhmätoiminta Kankaanpään päiväkodeissa. Tampereen ammattikorkeakoulu: opinnäytetyö.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113591/kasvatus.pdf?sequence>

Suomen perustuslaki. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

TYNJÄLÄ, Suvi 2013. Pienryhmätoimintaa varhaiskasvatuksessa. Pienryhmätoiminnan käytännöt varhaiskasvattajien näkökulmasta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: opinnäytetyö.

VARHAISKASVATUKSEN UUDISTAMISEN LINJAUKSIA 2009. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto varhaiskasvatuslainsäädännön kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:

28. Saatavissa: <https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/112527/URN%3aNB%3afi-fe201504226500.pdf?sequence=1>

VARHAISKASVATUSLAKI 2015. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2016. Saatavissa:
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.

VILKKA, Hanna 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

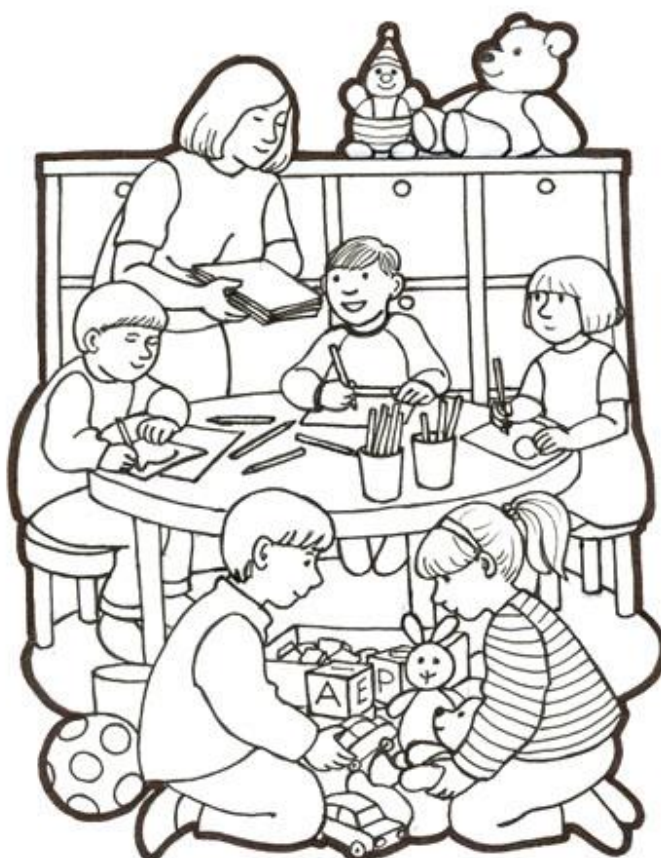
Yleissopimus lapsen oikeuksista. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Ylisuuret päiväkotiryhmät vaarantavat lapsen kehityksen. Saatavissa:
<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/ylisuuret-paivakotiryhmat-vaarantavat-lapsen-kehityksen/1839808>

WASIK, Barbara 2008. When Fewer Is More: Small Groups in Early Childhood Classrooms. Early Childhood Education Journal, 515-521.

LIITE 1 PIENRYHMÄTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN PÄIVÄKODISSA

PIENRYHMÄTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN PÄIVÄKODISSA

Pienryhmätoiminnan toteuttaminen päiväkodissa

teksti: Tiina Väisänen

kuvat: Papunet (Elina Vanninen)

vuosi: 2017

SISÄLTÖ

1 MITÄ ON PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA?

2 PIENRYHMÄTOIMINNAN HYÖDYT

3 PIENRYHMIEN MUODOSTAMINEN

3.1 PIENRYHMIEN RYHMÄKOKO

3.2 PIENRYHMIEN RYHMÄJAKO

4 PIENRYHMÄTOIMINNAN ALOITTAMINEN

5 PIENRYHMISSÄ TOIMIMINEN – ARJEN VINKIT

1 MITÄ ON PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA?

Vuodelta 1973 peräisin oleva Laki lasten päivähoidosta päivitettiin ajan tasalle, ja samalla lain nimi uudistui Varhaiskasvatuslaiksi. Varhaiskasvatuslaki säättää muun muassa lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja korostaa lapsen etua toiminnan järjestämisessä. Uuden lain myötä jokaisella lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa. (Varhaiskasvatuslaki 2015.)

Uudistuneessa varhaiskasvatuslaissa on ensimmäistä kertaa säännös lapsiryhmien enimmäiskoosta. Säännöksen tavoitteena on ollut rajoittaa muun muassa vuorovaikutussuhteiden määrää, mutta käytännössä uudistuksen myötä henkilöstömitoitusta heikennettiin ja samalla suurennettiin päiväkodin ryhmäkokoja. Ennen lain uudistusta yhdellä hoito- ja kasvatustehtävissä olevalla henkilöllä sai olla enintään seitsemän lasta. Uudistuksessa suhdeluku määritellään 1:8 eli yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä yhtä varhaiskasvattajaa kohden saa olla kahdeksan lasta. Alle 3-vuotiaiden ryhmässä tämä suhdeluku on 1:4. (Varhaiskasvatuslaki 2015, 5a§; Asetus lasten päivähoidosta 2015, 6§.)

Lapsen ikä	Aikuinen-lapsi -suhdeluku	Lapsiryhmän maksimikoko
0-3 vuotta	1 : 4	12
3-6 vuotta	1 : 8	24

Taulukko 1. Varhaiskasvattaja-lapsi –suhdeluku ja lapsiryhmän maksimikoko (muokattu Lonka 2016, 8)

Yli 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmän koko saa olla enimmillään 24 lasta. Entisestään suurentuneet päiväkotiryhmät ovat haastaneet varhaiskasvattajia miettimään uusia toimintatapoja toimivampaan arkeen. Pedagogisia ratkaisuja voivat olla esimerkiksi lapsikohtainen ohjaaminen ja pienryhmätoiminta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 55.)

Pienryhmätoiminta toimintatapana on päiväkodeissa melko uusi. Lapsia on jaettu pienempiin ryhmiin eri toiminnoissa aiemminkin, mutta varhaiskasvatusta ohjaavissa laeissa tai säännöksissä sitä ei ole määritelty. Päiväkotien varhaiskasvattajilla on siis melko vapaat kädet päättää, miten pienryhmätoimintaa toteuttavat lapsiryhmässään. (Raittila 2013, 74; Savolainen 2013, 6.)

Pienryhmätoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Sen tarkoituksena on vahvistaa lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä, osallisuutta ja turvallisuutta päiväkotien suurissa lapsiryhmissä. Myönteiset kokemukset pienryhmätoiminnasta vahvistavat käsitystä siitä, että pienryhmätoiminta edistää lapsen hyvinvointia ja auttaa luomaan paremmat mahdollisuudet lapselle olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. (Mikkola ja Nivalainen 2010, 31-34; Raittila 2013, 74)

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa oppimisympäristöjen kehittäminen siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Pedagogisesti tarkoituksenmukainen toiminta edistää lapsilähtöistä toimintaa. Pienryhmätoiminta on yksi mahdollinen pedagoginen painotus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 31-32.)

2 PIENRYHMÄTOIMINNAN HYÖDYT

Monissa päiväkodeissa lapsiryhmät on jaettu pääsääntöisesti alle 3-vuotiaiden lasten ryhmiin ja yli 3-vuotiaiden lasten ryhmiin. Yhdessä lapsiryhmässä työskentelee useimmiten kolme varhaiskasvattajaa. Kun yli 3-vuotiaiden lasten ryhmäkoko saa olla tällä hetkellä 24 lasta, on pienryhmätoiminta nähty uudenlaisena varhaiskasvatustyön organisoinnin tapana. Pienryhmätoiminta ei suoraan takaa laadukkaampaa varhaiskasvatusta, vaan laatu voi olla korkea myös suuremmissa lapsiryhmissä. Pienryhmätoiminnan suosio on kuitenkin lisääntynyt päiväkodeissa, sillä sen nähdään kehittävän ja parantavan päiväkotien toimintaa. (Kalliala 2008, 267-268; Kangas 2013, 7; Raittila 2013, 74.)

Pienryhmätoiminnan myötä saavutettuja hyötyjä päiväkodin toiminnassa:

Hyvinvointi

- Pienryhmätoiminta edistää lapsi-kasvattaja –suhteen syntymistä.
- Varhaiskasvattaja tuntee lapsen ja tunnistaa lapsen tarpeet.
- Turvallinen ympäristö voi vahvistaa lapsen itsetuntoa.
- Pienellä lapsella ei ole riittävästi taitoja ja valmiuksia toimia suuressa ryhmässä.

Lasten yksilöllisyys

- Lapsi saa enemmän yksilöllistä huomiota.
- Lapsen tarpeiden tunnistaminen on helpompaa.
- Lapsi saa enemmän aikaa ja tilaa omien ajatusten ja näkökulmien esittämiseen ja perustelemiseen.

Lapsilähtöinen toiminta

- Pienryhmätoiminnan nähdään lisäävän lapsilähtöistä toimintatapaa aikuisjohtoisen toiminnan sijaan.
- Varhaiskasvatusta koskevien tutkimusten mukaan varhaiskasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus lisääntyy pienemmissä ryhmissä.
- Pienryhmissä varhaiskasvattaja on paremmin läsnä ja kannustavampi.
- Lasten osallisuus ja omatoimisuus lisääntyvät.

Erilaisten taitojen oppiminen

- Pienryhmätoiminnan katsotaan edistävän sosiaalisten taitojen, kielellisten taitojen ja leikkitaitojen kehittymistä.
- Suureen ryhmään verrattuna lapset pystyvät tutustumaan toisiinsa nopeammin ja perusteellisemmin.
- Pienempi ryhmä nostaa herkemmin me-henkeä.
- Pienryhmässä varhaiskasvattaja voi tunnistaa helpommin lapsen tuen tarpeita ja oppimisenvaikeuksia.
- Lapsen sanavarasto ja ilmaisutaito voivat kehittyä, kun varhaiskasvattajalla on paremmin aikaa kuunnella lasta, keskustella lapsen kanssa ja korjata esimerkiksi lapsen äännevirheitä.
- Leikkitaitojen nähdään kehittyvän paremmin pienryhmissä, kun leikkiin on enemmän aikaa ja varhaiskasvattaja voi toimia leikin ohjaajana, innostajana ja rikastajana.

Havainnointi

- Havainnoinnin avulla voidaan löytää ja nimetä tilanteita, joihin kaivataan muutosta.
- Pienryhmätoiminnan aikana ympäristö on rauhallisempi ja turvallisempi, mikä edistää havainnoinnin mahdollisuuksia.
- Pienryhmätoiminta mahdollistaa tiedon saamisen

paremmin esimerkiksi lasten oppimistyyleistä tai –
vaikeuksista sekä lasten sosiaalisista taidoista.

Oppimisympäristö

- Pienryhmätoiminnan etuina ovat muun muassa kiireetön ja rauhallisempi ympäristö.
- Melutaso laskee.
- Varhaiskasvattajan aika ei kulu suuren ryhmän hallintaan.
- Lapsi keskittyy paremmin pienryhmässä.

Työmenetelmät

- Pienryhmätoiminnan nähdään lisäävän työssäjaksamista ja tyytyväisyyttä omaan työhön.
- Työmenetelmien kehittäminen mahdollistuu, kun varhaiskasvattajat sitoutuvat pienryhmätoimintaan.
- Ns. vapaat kädet järjestää pienryhmätoimintaa.

Arvioiminen

- Olennainen osa laadukasta pedagogiikkaa.
- Toiminnan havainnointi ja dokumentointi mahdollistuu paremmin, kun varhaiskasvattaja tunnistaa pienryhmätoiminnassa lapsen osaamisen, tuen tarpeen ja kehityksen tason.

Taulukko 2. Pienryhmätoiminnan hyödyt (Pennington 2005; Wasik 2008; Kangas 2013; Raittila 2013, Tynjälä 2013; Lonka 2016.)

3 PIENRYHMIEN MUODOSTAMINEN

Pienryhmätoiminnan järjestämisestä ei säädetä päivähoitoa koskevissa asiakirjoissa. Ryhmiä muodostettaessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi lapsen ikä ja tuen tarve. Pienryhmätoiminta edellyttää tietoista ryhmien muodostamista ja ryhmiin jakamisessa tulee olla jokin peruste. Pienryhmätoiminnasta on olemassa lähinnä kokemustietoa ja niiden vakiintuminen yleiseksi toimintatavaksi tapahtuu hitaasti päiväkodeissa. (Opas 2013, 158; Savolainen 2013, 6; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17.)

Pienryhmät tulisi muodostaa heti toimintavuoden alussa elokuussa. Koko vuoden samana pysyvä pienryhmä antaa lapsille mahdollisuuden ryhmäytyä. Ryhmä voi synnyttää nopeasti turvallisuutta ja luottamusta, ja sen myötä pienryhmän oppimis- ja kehitysprosessia voidaan havainnoida ja ohjata haluttuun suuntaan. Pysyvien pienryhmien etuna nähdään muun muassa se, että pienryhmiä ei tarvitse muodostaa erikseen joka päivä paikalla olevien lasten mukaan. Lasten toimiminen ryhmässä on helpompaa, kun ryhmät eivät vaihdu usein. Pienryhmänä toimiminen selkeyttää lapsen päivää, lisää lasten hyvinvointia ja rauhoittaa muun muassa päiväkodin siirtymätilanteita, kuten pukeutumistilanteita ja ruokailua. Pysyvien pienryhmien avulla toimintaa on mahdollista porrastaa. (Jauhiainen ja Eskola 1994, 91; Mikkola ja Nivalainen 2010, 34; Savolainen 2013, 18.)

3.1 Pienryhmien ryhmäkoko

Päiväkodin lapsiryhmä, jossa on 24 lasta, voidaan jakaa pienryhmiin hyvin eri tavoin riippuen päiväkodista, lapsiryhmän koostumuksesta ja varhaiskasvattajien määrittelemistä muista ryhmiinjakoperusteista. Pääsääntöisesti yhdessä lapsiryhmässä työskentelee kolme varhaiskasvattajaa.

Pienryhmä ei tarkoita sitä, että 24 lapsen lapsiryhmä jaetaan puoliksi. Lapsen etua ja oppimista ajatellen edellä mainitun kokoinen ryhmä on liian iso. Pienryhmien ideaalikoosta on olemassa erilaisia näkemyksiä. Muiden muassa Barbara Wasik on tutkinut pienryhmien toimintaa ja todennut, että 3-5-vuotiaiden lasten sopiva pienryhmäkoko on maksimissaan viisi lasta. Hänen mukaansa esimerkiksi neljän lapsen ryhmä omaksuu tietoa ja oppii paremmin verrattuna suurempiin ryhmäkokoihin.

Petteri Mikkola ja Kirsi Nivalainen määrittelevät pienryhmäkoot siten, että alle 2-vuotiaiden lukumäärä pienryhmässä on enintään neljä lasta ja yli 3-vuotiaiden pienryhmässä 7-9 lasta. Pienryhmien ryhmäkokoon ja ryhmiinjakoperusteisiin vaikuttaa muun muassa erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä. Ryhmäkoko tulee siis olla pienempi, mikäli ryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. (Wasik 2008, 516; Mikkola ja Nivalainen 2010, 34-35; Lonka 2016, 17.)

3.2 Pienryhmien ryhmäjako

Seuraavissa taulukoissa esittelen erilaisia tapoja jakaa lapsiryhmä pienryhmiksi. (Mikkola ja Nivalainen 2010; Kalliala 2012; Savolainen 2013; Snåre 2017.)

YLI 3-VUOTIAIDEN LASTEN RYHMÄ (24 lasta, 3 varhaiskasvattajaa)

LASTEN IÄN MUKAINEN JAKOPERUSTE	<ul style="list-style-type: none"> ○ 3-vuotiaiden lasten pienryhmä ○ 4-vuotiaiden lasten pienryhmä ○ 5-vuotiaiden lasten pienryhmä 	<ul style="list-style-type: none"> + toiminta voidaan järjestää vastaamaan lasten kehitys- ja taitotasoa + leikin ja liikunnan suunnittelu motoristen ja kielellisten taitojen mukaisesti +/- ryhmien heterogeenisuus - ryhmät eivät välttämättä ole samantasoiset ja – kokoiset
OMAOITAJAMALLI	<ul style="list-style-type: none"> ○ yhdellä varhaiskasvattajalla voi olla enintään 8 lasta 	<ul style="list-style-type: none"> + tasainen pienryhmäkoko kasvattajien kesken + läheinen vuorovaikutussuhde aikuisen ja lapsen välillä + pienryhmä on pysyvä + lapsen tarpeiden tunnistaminen ja lapsen havainnointimahdollisuudet + ryhmä heterogeeninen; ryhmässä tyttöjä ja poikia, ikä vaihtelee 3-5-vuotta - ryhmän muiden lasten tunteminen - omahoitajan poissaolo
TAITOTASON MUKAINEN JAKOPERUSTE	<ul style="list-style-type: none"> Kielelliset erityisvaikeudet Motoriset taidot Vuorovaikutustaidot Sosiaaliset ja leikkitaidot Erytyisen tuen tarve 	<ul style="list-style-type: none"> + toiminnan suunnittelu vastaa pienryhmän tarvetta, esimerkiksi sosiaalisten taitojen tukeminen + pienryhmä hyötyy esimerkiksi kohdistetusta kielenkehityksen tukemisesta ja edistämisestä + vertaistuki +/- varhaiskasvattajien ammattitaito ohjata pienryhmiä - erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla ei ole aina erityisavustajaa ryhmässä

Taulukko 3. Pienryhmäjako yli 3-vuotiaiden ryhmässä.

ALLE 3-VUOTIAIDEN LASTEN RYHMÄ (12 lasta, 3 varhaiskasvattajaa)

LASTEN IÄN MUKAINEN**JAKOPERUSTE**

- alle 2-vuotiaiden pienryhmä + lasten kehitystason huomioiminen
- 2-3-vuotiaiden pienryhmä + pienryhmät turvallisia
- ryhmät eivät välttämättä ole samantasoiset ja –kokoiset

OMAOITAJAMALLI

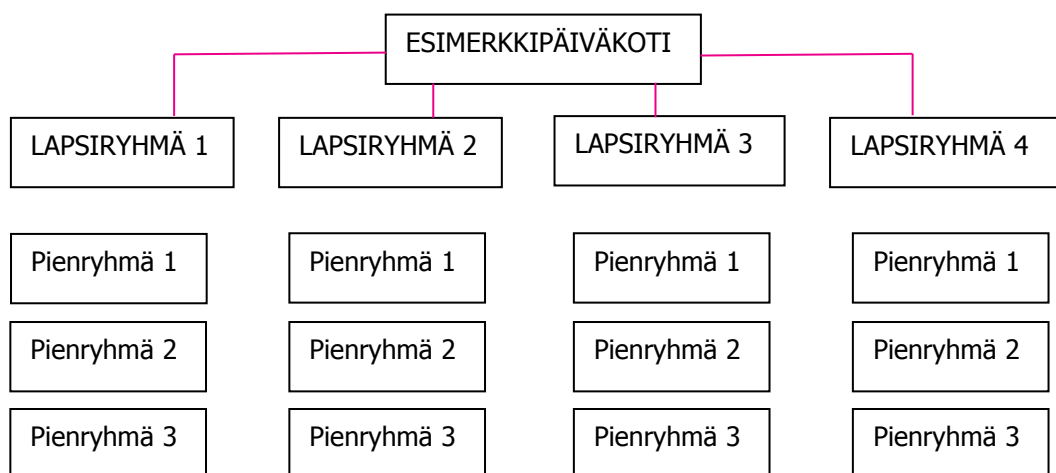
- yhdellä varhaiskasvattajalla + tasainen pienryhmäkoko
 - voi olla enintään 4 lasta kasvattajien kesken
 - + kiintymyssuhteen luominen aikuisen ja lapsen välille
 - + pienryhmä on suhteellisen pysyvä
 - + lapsen tarpeiden tunnistaminen
 - + ryhmä heterogeeninen
 - ryhmän muiden lasten tunteminen
 - omahoitajan poissaolo
-

Taulukko 4. Pienryhmäjako alle 3-vuotiaiden ryhmässä.

4 PIENRYHMÄTOIMINNAN ALOITTAMINEN

Kun päätös ryhmäjaosta ja pienryhmien pysyvyydestä on tehty, varhaiskasvattajien on mahdollista päättää pienryhmien nimeämisestä. Usein joko aikuiset tai lapset nimeävät ryhmät. Pysyvissä pienryhmissä lapset ovat aina samat ja ryhmää ohjaava aikuinen voi pysyä samana tai vaihtua järjestettävän toiminnan mukaan. Vaihtuvissa pienryhmissä ryhmän kokoonpano voi vaihdella eikä niitä ryhmiä nimetä erikseen. (Savolainen 2013, 40.)

Ryhmäytymisprosessin alkuvaiheessa on tärkeää, että lapset muodostavat itselleen ryhmästä identiteetin. Lasten voi antaa itse keksiä nimen omalle pienryhmälleen, jotta lapset tuntisivat ryhmän enemmän omakseen. Ryhmänimet ovat keskeinen ryhmän jäsenten yhteenkuuluvuutta ja mehenkeä rakentava tekijä. Lapsi oppii käyttämään ryhmän nimeä puhuessaan itsestään. (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa ja Rasku-Puttonen 2006, 131, 136; Mikkola ja Nivalainen 2010, 34.)

Kuvio 1. Esimerkki päiväkoti ja päiväkodin lapsiryhmäjako (muokattu Savolainen 2013, 41-42.)

Kuviossa 1 on esimerkin omaisesti päiväkoti, jossa toimii neljä lapsiryhmää. Jos ajatellaan tyypillistä lapsiryhmän kokoa, esimerkissä voidaan katsoa olevan kaksi alle 3-vuotiaiden lasten ryhmää ja kaksi yli 3-vuotiaiden lasten ryhmää. Esimerkkipäiväkodissä lapsia olisi tällöin 12 + 12 + 24 + 24 eli yhteensä 72 lasta. Jokaisessa ryhmässä työskentelee kolme varhaiskasvattajaa. Pääsääntöisesti alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä työskentelee yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa, ja yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä 2 lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja. Jokaisessa lapsiryhmässä toiminta on jaettu kolmeen pienryhmään. Alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä pienryhmässä on neljä lasta, yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä kahdeksan lasta.

Pienryhmätoimintaa on mahdollista toteuttaa vapaasti. Useimmiten pienryhmätoiminta toteutuu tiettyinä päivinä ja tiettyyn aikaan päivästä. Aamupäivisin toimivat pienryhmät toimivat suurimmaksi osaksi päivittäin. Voidaan puhua myös säännöllisestä pienryhmätoiminnasta. Toinen vaihtoehto on toimia pienryhmissä neljänä päivänä viikossa ja yhtenä päivänä ryhmäjako ei ole säännöllinen, vaan toiminta voi olla koko ryhmän toimintaa sekaryhmissä.

Pienryhmätoiminta auttaa strukturoimaan päiväkodin arkipäivää. Päiväkodeissa aukioloajoista riippuen aamuisin lapsilla on usein vapaata leikkiä ennen aamupalaa, joka on vaihtelevasti klo 8 ja 9 välillä. Aamupalan jälkeen toiminta painottuu pienryhmätoimintaan lounaaseen saakka.

Seuraavassa taulukossa esimerkki päiväkodin pienryhmätoiminnasta.

	klo 9-10.30	klo 10.30-11.30	klo 11.30-12
Pienryhmä 1	ulkoilu	ohjattu toiminta sisällä	lounas pienryhmissä
Pienryhmä 2	ohjattu toiminta sisällä	ulkoilu	lounas pienryhmissä
Pienryhmä 3	ohjattu toiminta sisällä	ulkoilu	lounas pienryhmissä

Taulukko 5. Pienryhmätoiminnan järjestäminen.

Pienryhmien ohjattu toiminta on tärkeä osa pienryhmätoimintaa, mutta ohjatun toiminnan lisäksi pienryhmätoimintaan kuuluu perushoito- ja siirtymätilanteet sekä leikkiminen. Pienryhmätoimintaa ei usein voida toteuttaa iltapäivisin, sillä lapsiryhmässä ei ole riittävästi aikuisia paikalla ohjaamaan omaa ryhmää. Tämä johtuu useimmiten työvuorojärjestelyistä. Iltapäivisin toiminta toteutetaan koko ryhmän toimintana yhteisöllisesti.

Pienryhmätoiminta keskittyy usein päiväkodin sisätiloihin. Jokaiselle päivälle voidaan laatia ennalta suunniteltua toimintaa, kuten musiikkia, liikuntaa, kädentaitoja ja leikkiä. Pienryhmissä toteutettava toiminta voi tapahtua esimerkiksi siten, että kaikilla pienryhmillä on sama toiminta ja yhteinen teema tai jokainen pienryhmässä toimiva varhaiskasvattaja voi soveltaa vapaasti toteutustapaa ja toimintaa.

Sama toiminta kaikilla	Yhteinen toiminta, vapaa toteutustapa	Erilainen toiminta kaikilla
<ul style="list-style-type: none"> ➤ kaikki pienryhmät tekevät samoja asioita pienryhmäaikana 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ yhteinen teema ➤ vapaa toteutustapa kyseiselle pienryhmälle 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ kaikki pienryhmät tekevät eri asioita pienryhmäaikana

Taulukko 6. Pienryhmätoiminnan sisältö.

Pienryhmien samanlaisena toteutuva toiminta voi olla esimerkiksi aamupiiri ja liikunta. Aamupiiri-nimitys voi vaihdella, mutta useimmiten silloin lapsiryhmän ohjaaja käy yhdessä lasten kanssa läpi esimerkiksi päivän ohjelmaa. Yhteinen toiminta voi olla esimerkiksi askartelua, mutta jokainen pienryhmä toteuttaa askartelun omalla tavallaan. Näin toiminta voi olla ryhmillä erilaista ja jokainen pienryhmän ohjaaja voi toteuttaa toimintaa joustavasti pienryhmän ehdoilla. Tärkeintä on, että toiminta suunnitellaan ja toteutetaan lasten tarpeiden mukaan. (Savolainen 2013, 52-57.)

5 PIENRYHMISSÄ TOIMIMINEN – ARJEN VINKIT

Seuraavassa taulukossa kuvaan esimerkkipäiväkodin pienryhmätoimintaa yli 3-vuotiaiden ryhmässä.

	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
aamupiiritoiminta	pienryhmissä viikonlopun kuulumiset	keskustelu- aiheena kiusaaminen	yhteinen aamujumppa	yhteinen teema: värit ja numerot	lauluhetki
	yhteinen alku- ja loppulaulu				
ohjattu toiminta	askartelu (sakset)	satu / nukketeatteri	ohjattu piirtäminen (värit)	askartelu (maalaaminen)	liikunta
leikkitoiminta	2-3 leikkipajaa	2-3 leikkipajaa	lasten toivepajat	2-3 leikkipajaa	lasten toivepajat

Taulukko 7. Esimerkki päiväkodin pienryhmätoiminnan viikko-ohjelmasta.

Kun yhdessä pienryhmässä on maksimissaan kahdeksan lasta, on yhden aikuisen helpompi keskittyä ohjaamaan lapsiryhmää. Jokaisella lapsella on myös parempi mahdollisuus saada oma äänensä kuuluviin ja aikuisella on enemmän aikaa lasten kanssa keskustelulle. Usein ohjattu toiminta ja leikkitoiminta toimivat rinnakkain eli esimerkiksi ohjattuun askarteluun osallistuu 2-3 lasta kerrallaan muiden lasten toimiessa leikkipajoissa.

Haasteensa pienryhmätoiminnan toteuttamiselle luo aikataulusta kiinnittäminen. Sisällä käytössä on rajallinen toiminta-aika, jotta ulkoilevat pienryhmät ennättävät myös omaan toiminta-aikaansa. Jotta pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa tarkoituksenmukaisesti, edellyttää se yhteistä käsitystä pienryhmätoiminnan pedagogiikasta. Keskeisinä pienryhmätoiminnan onnistumista puoltavina tekijöinä korostuvat usein toiminnan porrastaminen, aikataulusta kiinnittäminen ja varhaiskasvattajien välinen yhteistyö. (Savolainen 2013, 61-63.)

LÄHTEET

- Asetus lasten päivähoidosta 2015. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>
- JAUHIAINEN, Riitta ja ESKOLA, Marjatta 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY.
- KALLIALA, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuisen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- KANGAS, Kaisa-Sisko 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.
- KARILA, Kirsti, ALASUUTARI, Maarit, HÄNNIKÄINEN, Maritta, NUMMENMAA, Anna Raija ja RASKU-PUTTONEN, Helena 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- KARILA, Kirsti ja LIPPONEN, Lasse 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- LONKA, Saana 2016. Pedagogical Small Group Approach in a Day Care Center. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.
- MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.). 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- MIKKOLA, Petteri ja NIVALAINEN, Kirsi 2010. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Offset Oy.
- MIKKOLA, Petteri ja NIVALAINEN, Kirsi 2014. Tiimille hyvä päivä tänään. Työkirja varhaiskasvatuksen vuosisuunnitteluun ja arviointiin. Saarijärvi: Offset Oy.
- OPAS, Maritta 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa MARJANEN, Päivi, MARTTILA, Marjaana ja VARSA, Marjo (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- PENNINGTON, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammer-Paino.
- SAVOLAINEN, Elina 2013. Pienryhmätoiminta päiväkodin lapsiryhmätoiminnan järjestämisen keinona. Jyväskylän yliopisto: pro gradu-tutkielma.
- RAITILÄ, Raija 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa: KARILA, Kirsti ja LIPPONEN, Lasse (toim.). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

SNÅRE, Miia 2017. En osaa kuvitella muuta tapaa tehdä työtä... Pienryhmätoiminta Kankaanpään päiväkodeissa. Tampereen ammattikorkeakoulu: opinnäytetyö.

TYNJÄLÄ, Suvi 2013. Pienryhmätoimintaa varhaiskasvatuksessa. Pienryhmätoiminnan käytännöt varhaiskasvattajien näkökulmasta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: opinnäytetyö.

VARHAISKASVATUSLAKI 2015. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

WASIK, Barbara 2008. When Fewer Is More: Small Groups in Early Childhood Classrooms. Early Childhood Education Journal, 515-521.